

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

**Звітна науково-практична конференція
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського
„Інформаційне забезпечення педагогічної науки та
освітньої практики України”
за результатами наукових досліджень у 2016 р.**

Київ – 2016

УДК 025:005.745](043.2)

ББК 78.35я431

I-43

*Затверджено до друку вченою радою Державної науково-педагогічної
бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського
(протокол № 15 від 12 грудня 2016 р.)*

I-43

**Інформаційне забезпечення педагогічної науки та освітньої практики
України** : звітна науково-практична конференція ДНПБ України ім. В. О.
Сухомлинського, 22 грудня 2016 р., Київ : тези / НАПН України, Держ. наук.-
пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: Л. Д. Березівська
(голова), С. М. Зозуля (заст. голови) та ін.]. – Київ : [б. в.], 2016. – 61 с.

УДК 025:005.745](043.2)

ББК 78.35я431

Редакційна колегія:

*Л. Д. Березівська, д-р пед. наук, професор,
член-кореспондент НАПН України (голова)*

С. М. Зозуля, канд. іст. наук (заступник голови оргкомітету)

*Л. І. Страйгородська, канд. іст. наук,
(заступник голови оргкомітету)*

*Т. В. Філімонова, канд. пед. наук, с. н. с.
(координатор конференції)*

А. В. Селецький, канд. іст. наук, с. н. с.

Л. І. Самчук

І. Г. Лобановська

Літературний редактор – *Л. В. Редько-Шпак*

Відповідальна за випуск – *Т. В. Філімонова*

© Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського, 2016

ЗМІСТ

Доповіді

- Березівська Л. Д.** Результати наукових досліджень Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського за 2016 рік та основні завдання на 2017 рік.....6
- Зозуля С. М.** Науково-інформаційна діяльність освітянських бібліотек: основні напрями модернізації.....16
- Лобановська І. Г.** Бібліотечно-інформаційні ресурси для освітянської галузі України: організація та методика формування.....18

Тези

- Березівська Л. Д.** Бібліографічний показник „Спеціалізовані вчені ради як складник розвитку Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України (1994-2014)”: основні підходи до створення.....25
- Страйгородська Л. І.** Біобібліографія – одне з основних документальних джерел про життя та діяльність учених.....26
- Орищенко І. О.** Бібліотеки Харківського товариства грамотності як витoki формування фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (кінець XIX – початок XX ст.).....27
- Філімонова Т. В.** Формування фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (1920-ті рр.).....28
- Якубовський В. І.** Формування Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського: історія і сьогодення..... 29
- Самчук Л. І.** Науково-інформаційна діяльність бібліотек: теорія й практика.....30
- Вербова В. В.** Вивчення інформаційних потреб науковців Національної академії педагогічних наук України.....32
- Горбенко Н. А.** Науково-інформаційна діяльність бібліотек: нормативно-правові основи.....32
- Селецький А. В.** Інноваційні підходи до інформаційно-аналітичного забезпечення розвитку наук про освіту.....33

Лога Т. В. Інновації та традиції в довідково-бібліографічному обслуговуванні користувачів.....	34
Павленко Т. С. Система електронних послуг в інформаційному просторі бібліотеки.....	35
Тарнавська С. В. Науково-інформаційний супровід дошкільної освіти: бібліографічний аспект.....	36
Кропочева Н. М. Сучасні тенденції розвитку реферативного напрямку в структурі науково-інформаційної діяльності галузевих бібліотек.....	38
Годецька Т. І. Формування патріотизму та активної громадянської позиції молоді засобами моніторингу ЗМІ.....	39
Бондар Л. М. Сучасний підхід до комплектування бібліотечного фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.....	40
Кемпе В. Ю. Типологічний підхід до вивчення навчальної літератури з питань національно-патріотичного виховання у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.....	41
Лобановська І. Г. Корпоративні бібліотечні проекти – ефективна форма взаємодії.....	42
Зоріна Н. Є., Коваленко С. Г. Співпраця ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з освітянськими бібліотеками зі створення зведених баз даних.....	43
Демида Є. Ф. Пошукові можливості БД „Періодика” електронного каталогу в контексті розвитку інформаційної компетентності користувачів.....	45
Гулак В. М. Формування БД періодичних видань як інформаційного електронного ресурсу бібліотеки.....	46
Помчалова О. Г. Абеткові каталоги наукової бібліотеки Українського науково-дослідного інституту педагогіки як складник інформаційно-пошукової системи.....	47
Грудініна Н. Д. Систематичні каталоги: осучаснення змісту в традиційності виконання.....	48
Хемчян І. І. Національно-патріотичне виховання учнівської молоді засобами шкільної бібліотеки.....	49

Біла Л. О. Провідні освітянські бібліотеки України в інтернет-просторі.....	51
Вараксіна Н. В. Використання „хмарних технологій” для створення електронних ресурсів.....	52
Рабаданова Л. В. Науково-інформаційний супровід користувачів педагогічної бібліотеки.....	53
Бондарчук О. Б. Навчальна книжка другої пол. ХІХ – поч. ХХ ст. – джерело досліджень історії вітчизняного підручникотворення.....	54
Палійчук Р. І. Творча спадщина С. І. Миропольського - джерело для вивчення історії освіти: за матеріалами з фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.....	55
Іващенко В. М. Друковані каталоги як джерельна база наукових досліджень.....	56
Дроншкевич О. В. Дослідження документного ресурсу іноземними мовами у Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського.....	57
Рубан А. І. Науково-педагогічна спадщина: журнал „Дошкольное воспитание” (1911–1917) як популяризатор дитячої книжки та читання.....	58
Дунаєва Л. М. Зберігання фонду бібліотеки як засіб якісного інформаційного забезпечення користувачів.....	59
Ніколаєнко Я. М. Виникнення й розвиток бібліотечного книгообміну в Україні.....	60

ДОПОВІДІ

РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВОЇ РОБОТИ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ЗА 2016 РІК ТА ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ НА 2017 РІК

*Л. Д. Березівська, доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України*

Науково-дослідна робота ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського (далі – ДНПБ) за звітний період була спрямована на розв’язання актуальних проблем щодо організації й методики створення галузевих бібліотечно-інформаційних ресурсів для освітянської галузі України, розроблення засад модернізації науково-інформаційної діяльності провідних книгозбірень мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України.

У 2016 році в ДНПБ на заключному етапі здійснювалися 2 науково-дослідні роботи: „Організація і методика створення галузевих бібліотечно-інформаційних ресурсів для освітянської галузі України” (фундаментальна) і „Модернізація науково-інформаційної діяльності провідних книгозбірень мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України” (прикладна). Дослідження виконувалися згідно з перспективним тематичним планом на 2016–2018 роки, тематичним планом на 2016 рік, технічними завданнями та індивідуальними планами науково-дослідної роботи.

Над розробленням наукової проблематики працювало 49 осіб, зокрема 13 сумісників (4 – внутрішні сумісники, 9 – з інших установ), кандидатів наук – 12 (9 – штатних працівників, 3 – сумісники); докторів наук – 5 (1 – штатний працівник, 4 – сумісники). Порівняно з 2015 роком у 2016 р. кількість виконавців НДР зменшилася на 15 осіб. Разом із тим у 2016 р. до виконання науково-дослідних робіт залучено 4 доктори наук (2 – із соціальних комунікацій, 2 – педагогічних наук) (*у 2015 р. – 1 д-р наук*) і 2 кандидати наук (1 – кандидат історичних наук, 1 – кандидат філологічних наук) (*у 2015 р. – 6*).

Аналіз одержаних результатів досліджень, які мають теоретичне та прикладне значення, показав, що поставлені дослідницькі завдання виконано на належному рівні.

Основні результати фундаментальної НДР: виявлено рівень наукової розробки проблеми бібліотечно-інформаційного забезпечення галузі освіти в Україні; визначено пріоритетні напрями розвитку бібліотечно-інформаційного комплексу як соціокультурного об’єкта та основні тенденції його функціонального й технологічного оновлення; проаналізовано особливості галузевих інформаційних потреб користувачів; розроблено організаційно-технологічні засади й методи гармонізації традиційних та електронних галузевих інформаційних ресурсів; розроблено наукові засади аналітико-синтетичного опрацювання вхідного документного потоку до

сукупного фонду освітянських бібліотек; досліджено бібліотечно-інформаційний ресурс рідкісних і цінних видань із метою надання широкому колу освітян відкритого доступу до нього; розроблено науково-методичні засади забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України.

Основні результати прикладної НДР: розкрито нормативно-правову базу функціонування сучасного національного інформаційного простору; досліджено й узагальнено вітчизняний і зарубіжний досвід інформаційної діяльності, насамперед у розрізі модернізації наукової діяльності, розширення спектра видавничої продукції, зокрема в електронному вигляді, написання та підготовки до друку аналітичних досліджень, створення науково-виробничої та довідкової продукції; виявлено, визначено й обґрунтовано сутність, принципи, зміст і напрями модернізації науково-інформаційної діяльності галузевої мережі бібліотечних установ; здійснено моніторинг ефективності науково-інформаційної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; підготовлено й локально оприлюднено аналітичні документи з питань організації науково-інформаційної діяльності провідних освітянських бібліотек України.

У 2016 р. за результатами досліджень науковцями підготовлено й опубліковано 170 наукових праць (загальним обсягом 137,73 д. а.). Із них: наукова продукція – 2 (монографія – 1, зб. наук. пр. – 1); науково-виробнича – 2; оглядові видання – 1; довідкова (бібліографічні видання) – 3; аналітичні матеріали (зокрема реферативні) – 8, інформаційні видання – 6. Статті: у зарубіжних виданнях – 13; у фахових наукових виданнях – 25; у наукових виданнях – 29; інформаційних статей – 16; тез – 65.

	Усього	Із них:				
		статті	у зарубіжних виданнях	Фахових	Наукових	тез
2016	170	127	13	25	29	65
2015	100	81	7	33	31	10
2014	86	48	-	33	5	10

На перший погляд, спостерігаються позитивні зрушення, оскільки зросла кількість опублікованих статей у зарубіжних періодичних виданнях і наукових виданнях. Водночас кількість статей у фахових наукових виданнях і зарубіжних виданнях недостатня, адже саме ці показники є визначальними під час реєстрації бібліотеки як наукової установи в МОН України в 2017 р. За даними проведеного моніторингу, є науковці, які за рік не написали жодної статті, або завідувачі структурних підрозділів, кандидати наук не мають статей у фахових наукових виданнях. Ми не можемо бути задоволеними такими результатами.

З-поміж бібліографічних видань виділимо галузевий бібліографічний покажчик „Спеціалізовані вчені ради як складник розвитку Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України (1994–2014)” (Київ, 2016), особливість якого полягає в кооперуванні дослідників наукового інституту й наукової бібліотеки для його створення, що сприяє ефективному науково-інформаційному забезпеченню досліджень з освітніх і педагогічних наук.

Протягом року здійснювалося поповнення електронних ресурсів, зокрема: „Видатні педагоги України і світу”, „Педагоги-новатори”, „Видатні бібліотекознавці, бібліографознавці та книгознавці України та світу”, електронної колекції наукових праць В. О. Сухомлинського, наукової бібліографічної бази даних „Періодика” ЕК із питань педагогіки, психології та освіти ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, бази даних „Галузеві періодичні видання України (журнали). 1807–1922 рр.”, наукової реферативної бази даних із питань педагогіки, психології та освіти. Підготовлено й оприлюднено *аналітичні матеріали*: наукові інформаційно-аналітичні документи з актуальних питань розвитку освіти, педагогіки, психології (тенденції розвитку позашкільної освіти; проблеми й перспективи сучасного розвитку професійної освіти і навчання в Україні та ін.); реферативні матеріали на основі періодичних і продовжуваних видань із питань педагогіки та психології до загальнодержавної реферативної бази даних „Україніка наукова” та її друкованого органу УРЖ „Джерело” Сер. 3. Соціальні та гуманітарні науки. Мистецтво.

Варто відзначити, що науковці ДНПБ здійснювали позапланову роботу: підготували розділ „Бібліотечно-інформаційне забезпечення освіти” до Національної доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, в якому підбили підсумки науково-інформаційного забезпечення освітньої галузі за 25 років незалежності України, узагальнили стан мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України; упорядкували низку біобібліографічних видань („Валерій Юхимович Биков: до 70-річчя з дня народження”, „Сухомлинська Ольга Василівна. Біобібліографія”), зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. семінару „Українські педагоги про національно-патріотичне виховання” та ін.).

Продукція, підготовлена в ході виконання наукових досліджень, упроваджувалася на всеукраїнському рівні на першому та другому етапі. Об’єктами впровадження були: національні, державні бібліотеки України, 2 науково-педагогічні бібліотеки, бібліотеки наукових установ НАПН України, закладів післядипломної освіти МОН України, бібліотеки вищих навчальних закладів України, універсальні наукові бібліотеки Міністерства культури України, кафедри педагогіки університетів. Упровадження результатів НДР має соціальний ефект: інтенсифікація науково-дослідної діяльності, навчально-виховного процесу шляхом створення принципово нових можливостей для пошуку й використання наукової інформації; впровадження єдиних підходів до формування електронних бібліографічних

баз даних, складання бібліографічних посібників; оптимізація інформаційно-аналітичної та реферативної діяльності бібліотек, що сприятиме модернізації науково-інформаційної діяльності книгозбірень мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України в умовах інноваційних змін.

У 2016 році вдосконалено інформаційно-комунікаційне забезпечення організації науково-дослідної роботи, процедуру наповнення науково-педагогічної електронної бібліотеки, упроваджено двомовний веб-портал бібліотеки.

До електронних ресурсів надано доступ користувачам через веб-портал ДНПБ. Результати досліджень опубліковано в зарубіжних та українських фахових наукових виданнях, оприлюднено в Електронній бібліотеці НАПН України, міжнародному репозитарії електронних публікацій із бібліотечних та інформаційних наук E-LIS, створено профілі науковців у Google Академії, у системі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського „Бібліометрика української науки” – 30.

Наукова продукція ДНПБ постійно презентується на виставках „Сучасні заклади освіти”, „Інноватика в сучасній освіті”.

У 2016 році здійснювалася робота з моніторингу впровадження результатів науково-дослідних робіт, отриманих за завершеними у двох попередніх роках дослідженнями. Усього за завершеними в 2014–2016 роках фундаментальними дослідженнями підготовлено 84 рукописи, із них надруковано й використовується цільовою групою користувачів – 84, що становить 100 %. Під час підготовки наукової продукції основні ідеї та принципи, закладені в їх розробку, апробуються й оприлюднюються в наукових статтях.

Результати науково-дослідної роботи апробувалися під час участі науковців у різних науково-практичних заходах, організованих спільно з іншими установами або бібліотекою. Згідно з планом роботи НАПН України було організовано та проведено 10 науково-практичних масових заходів, з яких 3 конференції (із них – 2 міжнародні); 4 наукові семінари, 1 вебінар, 1 форум, 1 читання. Згідно з планом роботи ДНПБ у звітному році було *організовано та проведено 28 науково-практичних масових заходів, зокрема:*

- у співпраці з Українською асоціацією Василя Сухомлинського, Відділенням загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України, Інституту педагогіки НАПН України в рамках ІХ Міжнародної науково-практичної конференції та ХХІІІ Всеукраїнських педагогічних читань „Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: Щоб у серці жила Батьківщина” – бібліотечну секцію „Роль шкільної бібліотеки у формуванні національної свідомості учнів” для шкільних бібліотекарів Волинської області та міста Луцька (Волинський Інститут післядипломної педагогічної освіти, відділ виховної роботи, 15–16 вересня 2016 р.);

- спільно з Відділенням загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України – Всеукраїнську науково-практичну конференцію „Ідея університету у європейському і національному вимірах: традиції, сьогодення,

перспективи” (Львівський національний університет імені Івана Франка, 3–4 листопада 2016 р.);

- відповідно до плану роботи НАПН України на 2016 р. і завдань НДР „Організація і методика створення галузевих бібліотечно-інформаційних ресурсів для освітянської галузі України” – Міжнародну науково-практичну конференцію „Організація і методика створення галузевих бібліотечно-інформаційних ресурсів для освітянської галузі України” та в її рамках – Всеукраїнський форум „Місія бібліотек навчальних закладів у національно-патріотичному вихованні дітей та молоді” (ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 17–18 листопада 2016 р.);

- у рамках реалізації „Стратегії національно-патріотичного виховання дітей і молоді 2016–2020 рр. ” – Всеукраїнський науково-практичний семінар „Українські педагоги про національно-патріотичне виховання” (ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 18 травня 2016 р.);

- спільно з Відділенням загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України, Інститутом проблем виховання НАПН України в рамках Всеукраїнського фестивалю науки для бібліотекарів ПТНЗ м. Києва – V Всеукраїнський науково-практичний семінар „Професійна орієнтація: теорія і практика” (27 травня 2016 р.);

- спільно з Інститутом педагогіки НАПН України – семінар „Наукова бібліотека УНДІПу як фундаментальна основа Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського” у рамках відзначення 90-річчя Інституту педагогіки НАПН України (ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 5 листопада 2016 р.);

- у співпраці з дошкільним навчальним закладом „Ялинка” імені В. О. Сухомлинського (Бровари) у рамках реалізації „Стратегії національно-патріотичного виховання дітей і молоді на 2016–2020 рр. ” – науково-практичний семінар „Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: Виховання у дітей дошкільного віку любові до української мови і рідного слова” (ДНЗ „Ялинка” імені В. О. Сухомлинського, 9 листопада 2016 р.);

- другі бібліотекознавчі читання, присвячені вшануванню пам’яті кандидата історичних наук, першого директора ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, заслуженого працівника культури України Павли Іванівни Рогової (10 листопада 2016 р.).

Оперативна інформація про проведені заходи подається на веб-порталі бібліотеки та в соціальній мережі Facebook. Про діяльність бібліотеки було поінформовано в телерепортажах, на освітніх веб-порталах, висвітлено на сторінках газет і журналів, де опубліковано 16 статей, зокрема в „Педагогічній газеті”, газетах „Освіта”, „Шкільна бібліотека плюс”, „Справи сімейні”, журналі „Рідна школа”.

Важливим напрямом науково-інформаційної діяльності бібліотеки є створення власних наукових періодичних видань. Так, у 2016 р. продовжувався випуск електронного періодичного наукового видання – інформаційно-аналітичного бюлетеня «Аналітичний вісник у сфері освіти й

науки» (виходить двічі на рік). Бюлетень сприяє оперативному отриманню користувачем логічно структурованої наукової інформації щодо сучасних наукових досліджень із питань національної освіти, педагогіки, психології, зокрема у вигляді реферативних та аналітичних оглядів, анотованих бібліографічних списків. Видання представлено на веб-порталі бібліотеки на сторінці „Інформаційно-аналітичні ресурси”.

Активізувалася діяльність робочої групи щодо реалізації концепції електронного наукового періодичного галузевого видання „Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського”. Створено сайт видання в межах проекту „Наукова періодика України” (<http://journals.uran.ua>) на базі технологічної платформи Open Journal Systems, що забезпечує процеси редакційного опрацювання, публікації та післяпублікаційної підтримки.

Протягом 2016 р. активно розвивалися науково-практичні проекти: науково-педагогічний лекторій „Інформаційне забезпечення інноваційного розвитку освіти й науки”, постійно діючий науково-методологічний семінар „Наукова бібліотека та якість сучасної освіти”. Зокрема, у руслі інтеграції бібліотеки з закладами освіти й науки до науково-педагогічного лекторію була залучена учнівська й студентська молодь Київського університету імені Бориса Грінченка, Навчально-наукового інституту Комп’ютерних інформаційних технологій Національного авіаційного університету, Малої академії наук, аспіранти та докторанти Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, учителі початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів м. Києва, слухачі курсів підвищення кваліфікації УМО НАПН України та ін. У звітному році проведено 7 заходів.

Упродовж року в контексті постійно діючого науково-методологічного семінару „Наукова бібліотека та якість сучасної освіти”, метою якого є вдосконалення професійної підготовки фахівців шляхом підвищення компетентнісного рівня працівників, набуття ними інноваційного досвіду задля надання якісних бібліотечно-інформаційних послуг, було розглянуто актуальні питання української науки й освіти, бібліотечної справи, передусім інноваційної діяльності книгозбірень; підготовлено огляди освітянських видань, на сторінках яких оприлюднено нормативні документи в галузі освіти, а також – дискусії вчених, освітян щодо цього; бібліотекознавчих видань, в яких розкрито теоретичні питання функціонування бібліотечного фонду та його збереження, проаналізовано розвиток системи стратегічного управління бібліотекою й ролі управлінського персоналу в активізації інноваційної діяльності книгозбірень тощо.

У 2016 р. було створено Раду молодих вчених ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, до складу якої увійшли молоді науковці віком до 35 років. Протягом року проведено 4 засідання, обговорено актуальні питання діяльності ради, розроблено номенклатуру справ ради та низку організаційних документів, що стосуються її діяльності. Укладено угоду про співпрацю з Радою молодих науковців Інституту педагогічної освіти і освіти

дорослих НАПН України, ведеться діалог стосовно встановлення зв'язків із Радою молодих вчених МОН України тощо. Звіт про діяльність ради затверджено на засіданні вченої ради в листопаді 2016 р. та висвітлено на веб-порталі ДНПБ.

У 2016 році бібліотекою виконувалася Програма спільної діяльності МОН України та НАПН України на 2014–2016 рр., зокрема організовано та проведено низку науково-практичних заходів, спрямованих на науково-інформаційне забезпечення науковців і практиків освітянської галузі з питань інноваційного розвитку освіти, педагогіки:

- Всеукраїнський конкурс „Шкільна бібліотека” (2016–2017 рр.);
- Всеукраїнський місячник шкільних бібліотек „Книга і читання – важливі чинники у вихованні духовних цінностей учнів” (у рамках Міжнародного місячника шкільних бібліотек (жовтень));
- Всеукраїнський форум шкільних бібліотекарів „Місія бібліотек навчальних закладів у національно-патріотичному вихованні дітей та молоді” (у рамках Міжнародної науково-практичної конференції ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського „Організація і методика створення галузевих бібліотечно-інформаційних ресурсів для освітянської галузі України”);
- Всеукраїнський вебінар „Нові можливості – нова ідея – нова бібліотека”;
- бібліотечну секцію „Роль шкільної бібліотеки у формуванні національної свідомості учнів” для шкільних бібліотекарів Волинської області та міста Луцька (у рамках ІХ Міжнародної науково-практичної конференції і ХХІІІ Всеукраїнських педагогічних читань „Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: Щоб у серці жила Батьківщина”).

У рамках реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді відповідно до розробленого плану ДНПБ у 2016 році проведено низку заходів: педагогічну раду „Національно-патріотичне виховання в навчальних закладах України”, Всеукраїнський науково-практичний семінар „Українські педагоги про національно-патріотичне виховання”, Всеукраїнський форум „Місія бібліотек навчальних закладів у національно-патріотичному вихованні дітей та молоді”. За результатами заходів створено електронний збірник матеріалів (режим доступу: http://dnpb.gov.ua/ua/?post_type=ourpublications), опубліковано низку статей, підготовлено інформаційні матеріали, доступ до яких надано через веб-портал бібліотеки. Протягом року організовувалися книжкові виставки з проблем національно-патріотичного виховання. Нині формується електронний ресурс про досвід роботи бібліотек із патріотичного виховання.

Із метою розкриття змісту та популяризації видань, що віднесено до національного надбання, у січні 2016 року в ДНПБ відкрито кімнату-музей рідкісної книги як творчої лабораторії для здійснення науково-дослідної, культурно-освітньої та виставково-експозиційної діяльності.

У ході досліджень рідкісних видань як наукового об'єкта, що становить національне надбання, здійснено аналіз української навчальної книжки

другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Виявлено, що інформаційний ресурс колекції „Підручники та навчальні посібники”, зокрема видання 1850–1917 рр., є єдиним цілісним зібранням, становить національне надбання України, має наукову цінність. Для підготовки пакета документів щодо включення частини колекції в номінацію програми ЮНЕСКО „Пам’ять світу” визначено її галузевий, тематичний та мовний склад, обґрунтовано важливість і необхідність збереження колекції та введення її у світовий культурний і науковий простір.

Підготовлено інформацію на веб-портал бібліотеки в рубрику „Документи іноземними мовами” та список періодичних видань іноземними мовами із фонду бібліотеки. У рамках реалізації Указу Президента України „Про оголошення 2016 року Роком англійської мови в Україні» укладено анотований рекомендаційний список „Англомовні рідкісні видання ХІХ – поч. ХХ ст. з фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського”, у якому розкрито зміст 45 документів педагогічного спрямування, що є вагомою джерельною базою для здійснення історико-педагогічних досліджень.

Для підвищення якості наукових результатів досліджень та ефективності їх упровадження реалізовано низку науково-організаційних заходів:

- обрано й затверджено новий склад вченої ради та науково-експертної ради;
- протягом року на вченій раді систематично заслуховувалися звіти про результати виконання НДР;
- розроблено та затверджено на засіданнях вченої ради низку організаційних документів: Статут ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, проект Стратегії розвитку бібліотеки на 2017–2026 рр., Положення про підвищення кваліфікації та стажування працівників Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, Положення про фонд рідкісних видань ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, нову редакцію Положення про вчену раду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, Концепцію кімнати-музею рідкісної книги ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, Концепцію електронного наукового періодичного видання, Правила користування Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В. О. Сухомлинського.

У 2016 році порівняно з 2014–2015 рр. покращився якісний склад вченої ради: залучено більше фахівців вищої кваліфікації – 15 (у 2014 р. – 7, 2015 р. – 13). Зокрема, збільшилася кількість докторів наук – 6 (у 2014 р. – 1, 2015 р. – 5), кандидатів наук – 9 (у 2014 р. – 6, 2015 р. – 8).

	Усього фахівців вищої кваліфікації	Із них:	
		докторів наук	кандидатів наук
2016	15	6	9
2015	13	5	8
2014	7	1	6

У 2016 році було проведено 16 засідань вченої ради, на яких розглянуто організаційно-змістові питання наукової діяльності ДНПБ, накази Президента України та постанови Президії НАПН України щодо реалізації Закону України „Про наукову і науково-технічну діяльність”, стан і перспективи виконання досліджень у відділеннях НАПН України щодо проблем національно-патріотичного й військово-патріотичного виховання, про внесення змін до Стратегії розвитку Національної академії педагогічних наук України на 2016–2022 роки тощо.

Ефективною є діяльність науково-експертної ради в складі вченої ради, яка здійснює експертизу планової продукції.

Позитивно, що протягом 2016 р. розроблено й затверджено запити на три нові НДР (1 фундаментальна та 2 прикладні), що розпочинаються в 2017 році та які є перспективними напрямками наукових досліджень науковців ДНПБ на 2017–2019 рр., а саме: відображення розвитку національної освіти і педагогічної думки в друкованих і електронних виданнях, науково-інформаційний супровід освітянської галузі в умовах євроінтеграційних процесів, науково-методичні засади розвитку освітянських бібліотек.

Важливим напрямом діяльності установи є міжнародне наукове співробітництво. У 2016 р. науковці бібліотеки:

- взяли участь у 16 міжнародних науково-практичних заходах, зокрема в 5 зарубіжних (Угорщина, Республіка Польща, Республіка Білорусь та ін.);

- підготували та подали документи на включення до Міжнародного реєстру ЮНЕСКО „Пам’ять світу” документальної спадщини – колекції рідкісних видань документів педагогіко-психологічного та історико-культурного напрямку (1850–1917 рр.);

- брали участь у діяльності міжнародних наукових організацій: „Всекитайська асоціація з вивчення спадщини В. О. Сухомлинського” (О. В. Сухомлинська), „Британська спілка з історії освіти” (Л. Д. Березівська);

- надавали тестовий доступ до баз даних наукометричної платформи Web of Science корпорації Thomson Reuters, зокрема до бібліографічних даних наукових статей зарубіжних періодичних видань, матеріалів наукових конференцій із зазначенням цитованості цих матеріалів;

- підписали Меморандум про міжнародне співробітництво в галузі науки, освіти та культури з громадською організацією „Африканська Рада в Україні” (від 4 березня 2016 р.), започаткували проведення Speaking Club „Україна–Африка: єдиний інформаційний простір”.

Проте попри всі позитиви мусимо визнати, що кардинальних змін у міжнародній діяльності не відбулося.

Протягом року науковці ДНПБ у рамках співпраці з громадськими організаціями (громадською спілкою „Українська асоціація освіти дорослих”, Українським товариством істориків педагогіки, Українським товариством Януша Корчака, Українською асоціацією Василя Сухомлинського, Українською бібліотечною асоціацією), науковими інститутами НАПН

України, вищими навчальними закладами організовували й проводили спільні науково-практичні заходи.

Отже, результати науково-дослідної діяльності ДНПБ є підґрунтям інформаційного забезпечення освітянської галузі України, впливають на динаміку розвитку галузевого бібліотекознавства й бібліографознавства, формування системної діяльності мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України. Наукові дослідження бібліотеки забезпечують створення галузевого сегмента в інформаційному просторі України.

Відзначаючи позитивні здобутки в 2016 р., слід звернути увагу на певні проблеми науково-дослідної роботи в ДНПБ та напрями її подальшого вдосконалення з метою визнання наукового авторитету бібліотеки в Україні та міжнародному комунікаційному просторі. Залишаються відкритими такі основні проблеми:

- підвищення кваліфікації та стажування науковців бібліотеки, зокрема написання та захисту ними дисертацій, залучення до виконання НДР науковців вищої кваліфікації;
- удосконалення процедури планування, організації й проведення атестації науковців і прийняття на роботу наукових працівників на конкурсних засадах;
- організація та проведення науково-методологічних семінарів, присвячених основам здійснення наукових досліджень;
- продовження наукових досліджень на основі рідкісних видань іноземними мовами, що потребує залучення відповідних фахівців;
- розвиток сектору сухомлиністики;
- представлення одержаних наукових результатів в зарубіжних виданнях та виданнях, що входять до наукометричних баз, українських фахових виданнях;
- налагодження міжнародних зв'язків, встановлення партнерських наукових контактів із профільними установами інших країн, участь у міжнародних проектах, конкурсах, розширення зв'язків із зарубіжними науковими установами, що досліджують дотичні наукові проблеми тощо;
- розвиток нових форм науково-інформаційного співробітництва з національними та зарубіжними науковими установами, освітніми закладами з метою розв'язання актуальних наукових завдань та розширення використання наукових розробок бібліотеки;
- організація та проведення розширених або виїзних вчених рад, присвячених актуальним проблемам науково-дослідної роботи;
- оновлення комп'ютерів та оргтехніки, що уможливить проведення інтернет-конференцій, вебінарів, встановлення on-line зв'язку з освітянськими бібліотеками, науковими установами, закладами освіти;
- надання доступу на базі ДНПБ до провідних світових бібліотечно-інформаційних ресурсів OCLC, EBSCO, повнотекстових електронних

журналів провідних європейських видавництв Elsevier, Springer, Kluwer Academic Press;

- створення періодичного наукового видання бібліотеки на базі платформи „Відкриті журнальні системи” (OJS);
- державна реєстрація електронного наукового періодичного галузевого видання – інформаційно-аналітичного бюлетеня «Аналітичний вісник у сфері освіти й науки», а також отримання міжнародного стандартного серійного номера (ISSN);
- популяризація здобутків науково-дослідної роботи в ЗМІ тощо.

Окреслені питання і є перспективними завданнями наукової діяльності ДНПБ на 2017 р. При цьому залишається актуальним здійснення систематичного контролю за проміжними результатами нових НДР згідно з основними вимогами „Положення про порядок планування і контролю виконання наукових досліджень у НАПН України”, посилення відповідальності керівників та виконавців НДР за вчасну підготовку й ефективне впровадження результатів наукової роботи в практику та моніторинг їх упровадження.

НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК: ОСНОВНІ НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ

*С. М. Зозуля, кандидат історичних наук,
заступник директора з наукової роботи*

У ХХІ ст. істотно змінюються вимоги до освітянських бібліотек, які, відповідаючи на виклики часу, активно трансформуються. Інформаційне суспільство потребує від бібліотечних установ структурної модернізації та розвитку науково-інформаційної діяльності. Нагальним завданням сьогодення є забезпечити створення й використання інформаційних ресурсів як визначального фактора розвитку, оновлення продуктивних сил сучасного суспільства, що зумовлює необхідність модернізації мережі освітянських бібліотек. Зазначене підтверджує актуальність здійснюваної упродовж 2015–2016 рр. НДР „Модернізація науково-інформаційної діяльності провідних книгозбірень мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України”. Дослідження покликано розробити теоретичні й технологічні засади модернізації науково-інформаційної діяльності провідних книгозбірень освітянської мережі, що відбувається в межах концепційної моделі інформаційного забезпечення освітян України.

Наукова новизна дослідження полягає у формуванні концептуальних положень науково-інформаційної діяльності провідних освітянських бібліотек України; визначенні шляхів модернізації науково-інформаційної діяльності бібліотек; розробленні практичних рекомендацій з укладання бібліографічних посібників, оптимізації інформаційно-аналітичної та реферативної діяльності бібліотек в умовах інноваційних змін.

Уперше комплексно обґрунтовано здобутки й перспективи інформаційно-аналітичного напрямку діяльності наукової бібліотеки педагогічного профілю в умовах трансформації наук про освіту, педагогіки і психології, що триває в державі під впливом євроінтеграційних та глобалізаційних процесів, а також внутрішніх чинників, що визначають сучасний стан і тенденції розвитку гуманітарної сфери України. Висвітлено наукові підходи до розвитку системи науково-інформаційного забезпечення освіти в Україні за сприяння мережі галузевих провідних книгозбірень, розроблено інструктивні та методичні матеріали для інформаційного забезпечення інноваційного розвитку національної освіти (бібліографічною, реферативною, аналітичною).

Набуло подальшого розвитку вивчення особливостей галузевих інформаційних потреб користувачів як чинника формування системи бібліотечно-інформаційного забезпечення освітянської галузі в розрізі систематичного моніторингу ефективності науково-інформаційної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Розглянуто питання нормування основних процесів науково-інформаційної діяльності педагогічних бібліотек із урахуванням ефективності застосування інноваційних технологій, виявлено пріоритетні напрями розвитку педагогічних, психологічних наук шляхом бібліометричних досліджень.

Розроблено комплекс бібліографічних, реферативних та аналітичних документів із питань науково-інформаційного забезпечення галузевими бібліотеками щодо актуальних проблем педагогіки та психології з метою модернізації науково-інформаційної діяльності мережі освітянських бібліотек. Здійснювався розвиток реферативної БД ЕК ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського на основі корпоративних зв'язків із книгозбірнями мережі освітянських бібліотек НАПН України.

Проаналізовано сучасну історіографію питання та базові терміни науково-інформаційної діяльності бібліотек: „бібліотечна інноватика”, „дистантний користувач”, „інноваційна діяльність бібліотек”, „інформаційна діяльність”, „інформаційно-аналітична діяльність”, „інформаційно-комунікаційна взаємодія”, „науково-інформаційна діяльність”. Сформовано перспективні напрями діяльності освітянських бібліотек України в сучасному інформаційному середовищі на основі аналізу модернізаційних моделей бібліотечно-інформаційних центрів. Досліджено трансформаційні процеси освітянських (педагогічних) бібліотек в інфраструктурі глобального інформаційного суспільства. Розглянуто теоретичні аспекти застосування кількісних методів аналізу документних потоків – наукометричних, бібліометричних, інформетричних, виявлено їх особливості та відмінності, відображено досвід ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського в застосуванні бібліометрії як методу інформаційно-аналітичної діяльності сучасних бібліотечно-інформаційних центрів.

Висвітлено нормативно-правові аспекти видавничої діяльності освітянських бібліотек. Проаналізовано сучасні тенденції реферативної

діяльності провідних освітянських бібліотек. Визначено специфіку інформаційно-аналітичної діяльності освітянських бібліотек в умовах інноваційних змін. Комплексно схарактеризовано інформаційно-бібліографічну діяльність у контексті сучасних суспільних потреб. Узагальнено теоретичні й практичні основи укладання бібліографічних посібників.

Надано практичні рекомендації щодо укладання рефератів, бібліографічних посібників із наголосом на сучасних тенденціях: запропоновано зразки проспекту покажчика, змісту бібліографічного та біобібліографічного покажчика, структуризації науково-допоміжного бібліографічного покажчика, формування бази даних «Періодика» електронного каталогу. Виокремлено перспективні напрями розвитку в бібліотеках аналітичної та видавничої діяльності.

Наукову продукцію адресно розповсюджено в мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України для практичного втілення результатів НДР у процесі науково-інформаційного забезпечення фахівців у галузі освіти.

Основні результати наукового дослідження за звітний період викладено в 53 наукових працях (загальним обсягом 33,13 д.а.): практичному посібнику, бібліографічному виданні, електронних ресурсах, у т.ч. бібліографічних, реферативних та аналітичних, а також статтях. Упродовж 2016 р. взято участь у 42 науково-практичних заходах, виголошено 57 доповідей і виступів.

Одержані наукові результати мають практичне значення для подальшого розвитку досліджень у галузі науково-інформаційного забезпечення національної освіти.

БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ДЛЯ ОСВІТЯНСЬКОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ: ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ

І. Г. Лобановська,

*завідувач відділу наукового формування
та опрацювання документних ресурсів*

В універсумі людських знань бібліотечно-інформаційні ресурси займають особливе місце. Відображаючи певні фрагменти дійсності, представлені в документопотоці, через образи зафіксованих документів, через ідентифікацію їхніх текстів, а також через організацію документопотоків, бібліотечно-інформаційні ресурси виступають продуктом як матеріальної, так і духовної діяльності. Їх двоїсте становище в когнітивному просторі, то як самостійного продукту (нового знання), то як інфраструктури інтелектуального простору, змушує бібліотечне співтовариство по-новому досліджувати ціннісно орієнтований рівень окремих компонентів бібліотечно-інформаційних комунікацій. При цьому слід мати на увазі, що бібліокомунікація – це метасистема, елементи якої по-різному впливають як на світ документів, так і на світ потреб.

Нова парадигма освіти вимагає від бібліотек галузі нових організаційних, теоретичних, методичних і технологічних засад формування бібліотечно-інформаційних ресурсів і нових методів надання доступу до них. Маючи на меті їх розроблення й поглиблення, колектив науковців ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського здійснив фундаментальне дослідження на тему „Організація і методика створення галузевих бібліотечно-інформаційних ресурсів для освітянської галузі України” (2014–2016), яке завершено в цьому році.

Його метою є дослідження закономірностей розвитку структури й основних компонентів інформаційного простору, визначення статусу бібліотечно-інформаційних комунікацій в системі сучасного наукового знання.

Актуальність роботи пов’язана з новою парадигмою освіти, що потребує від бібліотек галузі впровадження нових методів бібліотечно-інформаційного забезпечення наукових досліджень і професійної діяльності в галузі освіти, нових підходів до формування бібліотечно-інформаційних ресурсів і способів доступу до них.

Наукова новизна дослідження полягає у розробленні засад формування бібліотечно-інформаційних ресурсів з урахуванням галузевих особливостей і створення єдиного інформаційного простору науково-освітнього комплексу в умовах інноваційних змін.

В основу дослідження покладено такі методологічні принципи:

принцип комплексності, що передбачає дослідження інформаційного простору в соціально-культурному контексті й у рамках різних дисциплін (бібліотекознавства, інформатики, культурології, теорії документних потоків);

гуманітарний принцип, що дає змогу вирішувати проблеми соціального партнерства (бібліотека – суспільство, бібліотека – вищ, бібліотекар – користувач) в інформаційному просторі;

принцип оптимального співвідношення ціннісних орієнтацій людини і конкретного освітнього, культурного та інтелектуального середовища, що впливає на розвиток інтелектуального потенціалу як суспільства, так і особистості.

Дослідження орієнтоване на використання таких методів:

логіко-методологічного – для аналізу існуючих інституційних структур науково-освітньої та бібліотечно-інформаційної діяльності;

ситуаційного і методу системного аналізу для встановлення стадій, етапів розвитку, цілей бібліотечно-інформаційної діяльності в освітньому просторі;

соціологічного – для вивчення певних типів комунікативної поведінки (зокрема інформаційної) та читацької активності окремих категорій споживачів інформації, їх установок на те або інше джерело, залежно від їх статусу в системі інтелектуального простору.

У процесі дослідження передбачалося розв'язання великої кількості різнопланових проблем, найважливішими з яких є:

- розроблення умов створення єдиного інформаційного простору науково-освітнього комплексу галузі;

- дослідження якісного та кількісного складу елементів інформаційної інфраструктури;

- визначення адекватності характеристик бібліотечно-інформаційних ресурсів в структурі науково-освітнього комплексу і концептуальним положенням державної інноваційної та науково-освітньої політики.

У ході дослідження передбачалося виконати такі завдання:

- проаналізувати джерельну базу й терміносистему з теми наукового дослідження;

- виявити рівень наукової розробленості проблеми бібліотечно-інформаційного забезпечення галузі освіти;

- визначити пріоритетні напрями розвитку бібліотечно-інформаційного комплексу як соціокультурного об'єкта й основні тенденції його функціонального і технологічного оновлення;

- проаналізувати особливості галузевих інформаційних потреб користувачів;

- розробити організаційно-технологічні засади і методи гармонізації традиційних і електронних галузевих інформаційних ресурсів;

- розробити наукові засади аналітико-синтетичного опрацювання вхідного документного потоку до сукупного фонду освітянських бібліотек;

- дослідити бібліотечно-інформаційний ресурс рідкісних і цінних видань для надання до них вільного доступу широкому колу освітян;

- розробити науково-методичні засади діяльності мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України.

Здійснене дослідження має комплексний характер, що забезпечено участю в ньому, крім ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, провідних бібліотек галузі, зокрема наукових установ НАПН України та вищів педагогічного та інженерно-педагогічного профілю, об'єднаних у мережу освітянських бібліотек МОН України та НАПН України. Це дало змогу створити розподілену базу даних для моніторингу тенденцій розвитку бібліотечно-інформаційних ресурсів та інших компонентів структури інформаційного простору й інтелектуального середовища галузі.

На нашу думку, бібліотечно-інформаційне середовище може вважатися якісним тоді, коли воно відповідає цілям і нормам інформаційного суспільства, тобто забезпечує:

- доступність інформації (зокрема електронних інформаційних ресурсів);

- різноманітність форм і якості інформаційних ресурсів;

- повноту, оперативність і достовірність одержуваної інформації;

- комфортність отримання інформації.

Виходячи з цього, бібліотечно-інформаційне середовище можна охарактеризувати як якісне, якщо:

- воно інтегровано з галузевими, регіональними, державними та зарубіжними бібліотеками і навчальними закладами для спільної організації та забезпечення науково-виробничого, навчального процесу та підвищення кваліфікації;

- у галузі є інформаційно-бібліотечні установи – наукові бібліотеки –, що накопичують і зберігають різноманітні інформаційні ресурси на різних носіях і надають бібліотечні та інформаційні послуги;

- розроблено й функціонує система оцінки якості діяльності наукових бібліотек, яка має бути складовою частиною процесу керування (критерії оцінки співвідносяться зі споживчим попитом);

- інформаційна грамотність користувачів (науковців, професорсько-викладацького складу, студентів, учителів, учнів) адекватна сучасному рівню розвитку бібліотечно-інформаційних технологій, є форми підвищення кваліфікації, що забезпечують розвиток інформаційної грамотності користувачів;

- наявні бібліотечно-інформаційні ресурси різноманітні як за формою, так і за орієнтованістю на різні категорії користувачів;

- застосовуються нові інформаційні технології (створено електронні каталоги бібліотек і спеціалізовані бази даних, є термінальні класи загального доступу або виділені АРМ для користувачів, є доступ до Інтернету, існують спеціалізовані бібліотечно-інформаційні сервери);

- створено корпоративну інформаційно-бібліотечну мережу;

- забезпечено доступ до даних корпоративної мережі, серверів і каталогів бібліотек з АРМ наукових установ, університетів та з домашніх комп'ютерів користувачів.

Розуміння вище зазначених обставин орієнтує бібліотеки на задоволення не тільки традиційних інформаційних і культурних потреб своїх читачів, а й на прогнозування, і навіть свідоме формування нових потреб.

У ході проведеного дослідження:

- Проаналізовано джерельну базу з питань організації галузевих бібліотечно-інформаційних ресурсів, інформаційного забезпечення користувачів, застосування інформаційно-комунікаційних технологій у практику роботи бібліотек, використання електронних освітніх ресурсів у навчальному процесі тощо.

- Розроблено понятійно-категоріальний апарат за темою дослідження.

- Здійснено науковий аналіз особливостей галузевих інформаційних потреб користувачів через моніторинги:

- ✓ відвідування веб-порталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського на предмет виявлення найбільш популярних ресурсів;

- ✓ задоволення інформаційних потреб користувачів через он-лайн послуги;

- ✓ інформаційного забезпечення освітян через комплексні бібліотечні заходи;

- ✓ сучасного стану теоретичного та організаційно-технологічного забезпечення комунікативної складової діяльності наукових бібліотек;
- ✓ відвідування зведених баз даних для подальшого інтегрування інформаційних ресурсів мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України;
- ✓ діяльності бібліотек обласних Інститутів післядипломної педагогічної освіти, бібліотек вищих навчальних закладів III–IV р. а. педагогічного та інженерно-педагогічного профілю, бібліотек установ НАПН України тощо.
- Розроблено і впроваджено нові форми задоволення інформаційних потреб користувачів різних категорій через надання їм об'єднаних інформаційних ресурсів, акумульованих у бібліотеках галузі (зведені бази даних) і засобів пошуку із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.
- Уперше проаналізовано теоретичну базу з питань способів та джерел документопостачання галузевої бібліотеки в сучасних економічних умовах.
- Уперше вивчено та проаналізовано наявність у складі фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського навчальної та навчально-методичної літератури з питань національно-патріотичного виховання. Виявлено, що завдяки різноманітності навчальної та навчально-методичної літератури з цих питань у користувачів-освітян є можливість отримувати комплексну інформацію для використання у вихованні національно свідомих громадян – патріотів України.
- Досліджено ресурс рідкісних і цінних періодичних видань XIX – початку XX ст., що становлять національне надбання України.
- Маючи на меті підвищення ефективності міжбібліотечної співпраці, уперше досліджено питання формування й використання у провідних освітянських бібліотеках України авторитетних файлів.
- Досліджено питання застосування хмарних технологій у діяльність ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.
- Досліджено питання упровадження проектів у діяльність освітянських бібліотек України та їх інтегрування у світовий інформаційний простір.
- Здійснено науковий аналіз і систематизацію інформації від провідних освітянських бібліотек про науково-інформаційну й видавничу діяльність, а також про заходи міжнародного, всеукраїнського та обласного рівнів, організованих для сприяння інноваційному розвитку системи національної освіти й підвищенню кваліфікації бібліотечних працівників.
- Розроблено комплекс організаційно-управлінських документів для ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України.
- Визначено науково-методичні засади забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України.

За результатами НДР у 2016 р. стовідсотково впроваджено в освітню галузь та гуманітарні сфери соціальної практики:

- монографію „Організація і методика створення галузевих бібліотечно-інформаційних ресурсів для освітянської галузі України”;

- збірник наукових праць „Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського”, вип. 5.

- практичний посібник „Організаційно-управлінські, нормативно-інструктивні і методичні документи для освітянських бібліотек МОН України та НАПН України (2014–2016 рр.)”;

- оглядове видання „Провідні освітянські бібліотеки України в дзеркалі статистики”;

- довідник „Довідник науково-інформаційної й видавничої діяльності та основних заходів освітянських бібліотек МОН України та НАПН України у 2015 р.”;

- каталог „Підручники та навчальні посібники з природничо-математичних предметів для початкових і середніх навчальних закладів (1918–1945 рр.) з фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського”;

- бібліографічні видання „Андрій Миколайович Гуржій (до 70-річчя від дня народження)”, „Дошкільна освіта як складова системи безперервної освіти України (2007-2014)”, „Спеціалізовані вчені ради як складник розвитку Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України (1994–2014)”;

Підготовлено 3 електронні інформаційні ресурси:

- повнотекстова база даних „Електронна колекція наукових праць В. О. Сухомлинського”;

- бібліографічна база даних „Галузеві періодичні видання України (журнали). 1807–1922 рр.”;

- бібліографічна „Зведена база даних галузевих рідкісних і цінних видань ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України”.

Протягом 2016 р. підготовлено 12 одиниць продукції (упроваджено – 12), зокрема наукової – 3 (упроваджено – 3), довідкової – 9 (упроваджено – 9), з них електронних ресурсів – 3 (упроваджено – 3).

Загалом за 3 роки виконання НДР науковцями підготовлено 27 одиниць продукції (упроваджено – 27), серед них: наукові видання – 5, довідкові видання – 16, електронні ресурси – 6. Досить високою була публікаційна активність науковців, що представлено в таблиці 1.

Табл. 1 Публікаційна активність науковців

	2014	2015	2016	Разом
У зарубіжних виданнях	-	5	9	14
У наукових фахових виданнях	23	24	18	65
У наукових виданнях	5	26	30	61
Інформаційних статей	-	-	16	16
Тез	4	30	42	76
Разом	32	85	115	232

Водночас залишається проблема публікацій у зарубіжних виданнях і тих, які входять до наукометричних баз. Частково це можна пояснити доволі обмеженим переліком наукових фахових видань бібліотекознавчої тематики, зокрема вітчизняної.

Результати науково-дослідної роботи упроваджено в практику роботи провідних освітянських бібліотек, бібліотек інших систем і відомств, у процесі участі науковців у заходах, серед яких науково-практичні конференції (зокрема – міжнародні), круглі столи, семінари, читання, лекторії, вебінари тощо. Під час заходів виголошено численні доповіді та виступи.

Продукцію, підготовлену в ході виконання наукового дослідження, упроваджено на всеукраїнському рівні на першому та другому етапі. Об'єктами впровадження результатів НДР є: 7 національних, 7 державних бібліотек України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2 науково-педагогічні бібліотеки, 7 бібліотек наукових установ НАПН України, 22 бібліотеки закладів післядипломної освіти МОН України, 35 бібліотек вищих навчальних закладів України, 19 універсальних наукових бібліотек Міністерства культури України (всього 99). До електронних ресурсів надано доступ користувачам через веб-портал ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Перспективними залишаються напрями подальших наукових досліджень:

- визначення пріоритетних напрямів розвитку бібліотечно-інформаційного комплексу як соціокультурного об'єкта та основних тенденцій його функціонального і технологічного оновлення;
- формування галузевих інформаційних ресурсів на засадах кооперування діяльності провідних освітянських бібліотек;
- розроблення наукових засад аналітико-синтетичного опрацювання документів широкого типо-видового ряду на різних носіях інформації; упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у діяльність освітянських бібліотек;

- розроблення механізму використання інформаційних можливостей веб-порталу бібліотеки для впровадження наукових здобутків та їх моніторингу;
- сприяння діяльності мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України з питань формування інформаційного середовища в наукових установах і навчальних закладах;
- налагодження міжнародних зв'язків, встановлення партнерських контактів з профільними установами інших країн, участь у міжнародних проектах, конкурсах тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК „СПЕЦІАЛІЗОВАНІ ВЧЕНІ РАДИ ЯК СКЛАДНИК РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ (1994–2014)”: ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО СТВОРЕННЯ

*Л. Д. Березівська, доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України*

У ході дослідження *аргументовано* ідею створення бібліографічного покажчика „Спеціалізовані вчені ради як складник розвитку Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України (1994–2014)” (поява в науково-інформаційному просторі значного масиву захищених дисертацій в Інституті педагогіки НАПН України як провідній науковій установі за різними спеціальностями педагогіки); мету створення покажчика (формування банку даних про тематику захищених дисертацій в Інституті педагогіки НАПН України з проблем педагогіки за період 1994–2014 рр.; розкриття історії та ролі спеціалізованих вчених рад Інституту в процесі підготовки науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації України; сприяння пошуку інформації науковцями). *Встановлено*, що протягом 1994–2014 рр. в Інституті педагогіки НАПН України захищено 682 дисертації, що свідчить про його провідну роль у підготовці науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації.

Бібліографічний покажчик має обґрунтовану структуру: передмова „Від укладачів”, п'ять блоків, кожний з яких містить статтю про діяльність тієї чи іншої спеціалізованої вченої ради, підготовлену її вченим секретарем, і дві частини (хронологічний покажчик захищених дисертацій і систематичний покажчик захищених дисертацій у п'яти спеціалізованих вчених радах); довідковий апарат (іменний покажчик прізвищ авторів, наукових консультантів і керівників, опонентів дисертацій, які трапляються в основному тексті покажчика, перелік навчальних і наукових установ).

Особливість галузевого бібліографічного покажчика полягає в кооперуванні дослідників наукового інституту й наукової бібліотеки для його створення, що сприяє ефективному науково-інформаційному забезпеченню досліджень з освітніх і педагогічних наук. *Доведено* значення покажчика для педагогічної науки: розкриває історію Інституту педагогіки НАПН України,

зокрема його роль у підготовці наукових і науково-педагогічних кадрів України, допомагає науковцю скласти уявлення про стан розробки досліджуваної ним проблеми, містить інформацію про діяльність спеціалізованих вчених рад протягом досить великого періоду, крізь призму діяльності спеціалізованих вчених рад інформує про діяльність учених як наукових керівників і опонентів. Науково-інформаційна значущість бібліографічного покажчика полягає в тому, що він охоплює великий масив захищених дисертацій із педагогіки в 1994–2014 рр., а отже, відображає еволюцію тематики за різними науковими спеціальностями. З метою формування цілісної бібліографічної інформації з різних спеціальностей педагогіки та інших наук науковим бібліотекам наукових інститутів і вищих навчальних закладів доцільно створювати бібліографічні покажчики захищених дисертацій, а в перспективі – налагоджувати обмін бібліографічною продукцією.

БІОБІБЛІОГРАФІЯ – ОДНЕ З ОСНОВНИХ ДОКУМЕНТАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ПРО ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧЕНИХ

*Л. І. Страйгородська, кандидат історичних наук,
заступник директора з науково-інформаційної та бібліотечної роботи*

На сучасному етапі розвитку й становлення науки на особливу увагу заслуговують персоналії, які своїми науковими здобутками доводять, що Україна має багатий науковий потенціал. Багатогранна діяльність науковця найбільш повно відображається у біобібліографічній продукції, що всебічно розкриває життєвий і творчий шлях ученого та є одним із основних документальних джерел інформації.

Однією з основних функцій наукових і спеціальних бібліотек є укладання науково-допоміжної, рекомендаційної та персональної бібліографії. Провідною науковою установою, завданням якої є створення й збереження світових і вітчизняних галузевих ресурсів та забезпечення ними науковців, є Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського НАПН України. Основна складова інтегрованого інформаційного ресурсу – бібліографічні покажчики, що найбільш повно відображають масив друкованої продукції з різних актуальних проблем освітянської галузі. Важливе значення мають біобібліографічні покажчики, присвячені видатним діячам освіти, науки й техніки. Особливе місце в діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського належить висвітленню біобібліографії вчених НАПН України, що є провідним центром у забезпеченні розвитку національної системи освіти.

У поточному році фахівцями бібліотеки підготовлено черговий випуск біобібліографічного покажчика, присвяченого науково-педагогічній діяльності академіка, віце-президента НАПН України, доктора технічних наук, професора А. М. Гуржія „Андрій Миколайович Гуржій” (до 70-річчя від дня народження). У виданні систематизовано та конкретизовано науковий

доробок ученого в галузі теорії і методики навчання інформатики, розробки методик й впровадження в навчальний процес телекомунікаційних, інформаційних комп'ютерних технологій та засобів навчання. Упорядковано бібліографічні записи відповідно до хронології та видів документів. Проаналізовано наукові праці та виявлено різнобічність наукового зростання та доробку вченого. Констатовано, що провідним напрямом діяльності, а саме, інформатизацією й комп'ютеризацією навчальних закладів усіх ланок освіти та розробкою відповідних норм і стандартів, державних програм, учений розпочав займатись ще на початку 1990 р. Саме цей напрям залишається актуальним і нині.

В ході дослідження виявлено, що навчальні посібники та підручники, підготовлені вченим та під його керівництвом, посідають важливе місце в теорії й методиці викладання інформатики та перекладені угорською, румунською й російською мовами. Науковий доробок вченого налічує близько 660 праць, серед яких монографії, навчальні посібники й підручники, стандарти, авторські свідоцтва та патенти. Встановлено й доведено актуальність наукових розробок і досліджень для інформатизації освітньої галузі та навчальних процесів.

Отже, біобібліографічний покажчик „Андрій Миколайович Гуржій” розкриває наукові досягнення вченого, конкретизує його дослідницькі пріоритети, що визначає внесок науковця в розвиток і становлення національної та світової освіти й науки. Покажчик стане в нагоді педагогам, науково-педагогічним фахівцям, студентам та всім тим, хто цікавиться питаннями теорії й методики навчання інформатики, впровадження в навчальний процес телекомунікаційних і інформаційних комп'ютерних технологій та засобів навчання.

**БІБЛІОТЕКИ ХАРКІВСЬКОГО ТОВАРИСТВА ГРАМОТНОСТІ
ЯК ВИТОКИ ФОРМУВАННЯ ФОНДУ ДНПБ УКРАЇНИ
ім. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
(КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)**

*І. О. Орищенко, кандидат історичних наук, старший науковий
співробітник сектору рідкісних видань відділу науково-документного
забезпечення та зберігання фонду*

В умовах активного процесу державотворення та загальної тенденції до вивчення історичних аспектів становлення й розвитку культурно-просвітницьких установ не викликає сумніву важливість визначення витоків сучасної бібліотеки. Оскільки бібліотечний фонд є основою наукових досліджень і цінним інформаційним ресурсом, його походження та процес формування є важливим питанням для дослідника.

Упродовж звітного періоду проаналізовано джерельну базу з історії формування фонду бібліотеки (нині – ДНПБ України

ім. В. О. Сухомлинського) у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст., основу якої становить масив документів про діяльність Харківського товариства поширення в народі грамотності та його структурних підрозділів – Правління товариства, Довідково-педагогічного комітету, бібліотек-читалень. Вивчено шляхи поповнення фондів зазначених книгозбірень. Встановлено, що бібліотеки кінця ХІХ – початку ХХ ст. поповнювалися переважно за рахунок пожертв книжками чи коштами на їх придбання від громадських товариств або приватних осіб; книжок, виданих членами товариства; передачі певної кількості примірників авторами та видавництвами, обміну книжками між установами та громадськими організаціями. Журнали частково передплачувалися товариством або його членами („Вестник воспитания”, „Русская школа”, „Образование”); редакції новостворених видань надсилали свої журнали для ознайомлення. („Друг детей”, „Светлячок”, „Семья и школа”).

На основі аналізу документів у каталогах бібліотек-читалень і книгозбірнях Правління товариства та Довідково-педагогічного комітету, виданих наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., визначено, що основна частина зазначених у цих каталогах видань сьогодні зберігається у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

З’ясовано, що з 1869 р. за ініціативи Харківського товариства поширення в народі грамотності створювалась мережа народних бібліотек (перша з них розпочала свою діяльність у 1891 р.). У цей час формуються книгозбірні Правління товариства (1896) та Довідково-педагогічного комітету (1899), у яких сконцентровано значний обсяг різноманітної за тематикою літератури з педагогіки та розвитку народної освіти. Метою комітету було надання інформаційно-консультативної допомоги особам, зацікавленим у поширенні народної освіти. Основу бібліотеки комітету становили книжки, передані Правлінням Харківського товариства поширення в народі грамотності.

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ФОНДУ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО (1920-ті рр.)

Т. В. Філімонова, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, в. о. вченого секретаря

Свою історію фонд Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського веде від книгозбірень Харківського товариства поширення грамотності серед народу (1890), частина яких і стала основою книжкового зібрання бібліотеки. У 1918 р. книгозбірня являла собою інформаційно-консультаційне бюро, об’єднуючи всі педагогічні міські бібліотеки Харківщини. У 1919 р. книгозбірню реорганізовано в Бібліотеку Народної Освіти, але фінансові труднощі унеможливлювали її самостійне й ефективне функціонування. Протягом 1920–1921 рр., установа була

Центральною педагогічною бібліотекою Харківського відділу Губнаросвіти, а в 1922 р. приєднується до Харківської наукової бібліотеки (нині ХДНБ ім. В. Г. Короленка) як відділ.

У цей період бібліотека розгорнула активну діяльність: проводилися книжкові виставки, започатковано бібліографічні показники, створено спеціальний дитячий відділ, що мав на меті „вивчити дитину та дитячі реакції на книжку” та ін. Проте кошторис бібліотеки був дуже мізерний, скрутні матеріальні умови не давали можливості стати потужним інформаційним центром для науки й освіти.

З'ясовано, що з 1926 р. розпочинається новий етап в історії – період, коли бібліотека стає структурним підрозділом Українського науково-дослідного інституту педагогіки (УНДІП), що схвалено Укрнаукою (1927) й затверджено Наркомосом УРСР (1928). Відповідно до Положення про науково-педагогічну книгозбірню при УНДІПі, бібліотека створювалася з метою сприяння науково-методичній роботі наукових органів та широкого задоволення практичних працівників освіти, зокрема: соцвиху, політехнічного виховання та профосу.

З цього часу формується книжкова база для забезпечення науково-дослідної роботи УНДІПу, здійснюється обслуговування наукових працівників і педагогів з інших установ України. З 1930-х рр. до початку війни (1941) видаються бібліографічні випуски бюлетеня „Педагогічна і методична література”, створюється систематичний каталог. Фонд науково-педагогічної бібліотеки становив 70 тисяч примірників.

У 1999 р. згідно з Постановою Кабінету Міністрів України створено Державну науково-педагогічну бібліотеку України (з 2003 р. - імені В. О. Сухомлинського), яка стала науковою установою з питань галузевого бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, інформаційної діяльності, педагогічного джерелознавства, біографістики та історії освіти.

Сьогодні бібліотека є національним галузевим книгосховищем, всеукраїнським центром із питань бібліотечно-бібліографічного й науково-інформаційного забезпечення спеціалістів у галузі освіти, педагогіки й психології, координаційним, науково-методичним центром мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України.

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

*В. І. Якубовський, кандидат філологічних наук,
в. о. завідувача відділу соціокультурних комунікацій
та міжнародних зв'язків*

Наукову бібліотеку Українського науково-дослідного інституту педагогіки утворено в 1926 р. на базі успадкованих фондів довідково-педагогічної бібліотеки Харківського товариства поширення в народі грамотності, започаткованої в 1869 р. Згодом бібліотека УНДІПу дістала

назву науково-педагогічної. У 20–30-ті рр. ХХ ст. науково-педагогічна бібліотека УНДІПу перетворилася на всеукраїнський інформаційний центр із психолого-педагогічних питань.

З'ясовано, що основними завданнями бібліотеки було: створення книжкової бази для науково-дослідної роботи Інституту педагогіки, формування зібрання літератури педагогічного фаху як радянських республік, так зарубіжних країн; обслуговування у своїй галузі наукових працівників і педагогів Харкова, й інших місцевостей УСРР; складання наукової бібліографії у своїй галузі; організація спільного каталогу за матеріалами харківських наукових бібліотек. Ця бібліотека мала об'єднати в своїй діяльності функції спеціальної наукової книгозбірні УНДІПу та всеукраїнської науково-педагогічної бібліотеки.

Встановлено, що ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського НАПН України створено в 1999 р. в результаті об'єднання двох спеціальних педагогічних бібліотек – Наукової бібліотеки Українського науково-дослідного інституту педагогіки (УНДІП) та Центральної освітянської бібліотеки (ЦОБ) МОН України. Новоствореній ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського НАПН України необхідно було розв'язати важливі завдання, пов'язані з формуванням інтегрованого всеукраїнського галузевого інформаційного ресурсу та створенням системи науково-інформаційного забезпечення розвитку національної педагогічної науки, освіти й практики. У зв'язку з цим постала потреба в об'єднанні бібліотек галузі в єдину мережу, визначення їх місця, ролі, мети та завдань в загальнодержавній бібліотечній системі України, розробленні й впровадженні теоретико-методичних засад їх діяльності. Науково-дослідну роботу визначено як один з основних напрямів діяльності бібліотеки.

Протягом першого року роботи фахівці бібліотеки розробили Концепцію Державної науково-педагогічної бібліотеки України, у якій окреслено основні засади її наукової, науково-інформаційної та науково-методичної роботи. Визначено тему науково-дослідної роботи „Створення, становлення і розвиток мережі освітянських бібліотек України (ХІ – ХХ ст.)” (2001-2005); розроблено проект Концепції інформатизації мережі бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів України та ін.

НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК: ТЕОРІЯ Й ПРАКТИКА

*Л. І. Самчук, завідувач відділу наукової
інформаційно-бібліографічної діяльності*

Оперативний доступ до наукових інформаційних ресурсів та інтенсивний обмін інформацією між ученими забезпечуються розвитком науково-інформаційної діяльності (НІД) як складової частини науково-дослідної роботи (НДР) й однієї з основних функцій, властивих бібліотечно

інформаційним установам. НІД є ключовим напрямом інформаційної діяльності.

Одним із завдань діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як наукової установи загальнодержавного рівня та спеціальної академічної книгозбірні є інформаційний супровід діяльності мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України. З огляду на це в 2003 р. у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського започатковано серію „На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек”.

У межах цієї серії підготовлено анотований бібліографічний показник „Науково-інформаційна діяльність бібліотек: теорія й практика”. У процесі упорядкування посібника опрацьовано значний масив джерел і літератури.

У шести розділах видання розкрито нормативно-правову базу забезпечення науково-інформаційної діяльності в Україні, зокрема, Закони України, підзаконні нормативно правові акти і стандарти, чинні в Україні станом на 6 січня 2016 р. Представлено теоретичні аспекти науково-інформаційної діяльності бібліотек, розкрито зміст основних понять у галузі бібліотечної теорії й практики та питання розвитку термінології бібліотечно-інформаційної сфери у зв'язку з активним впровадженням нових інформаційних технологій, визначено основні напрями бібліографічного обслуговування користувачів та види інформаційних послуг у бібліотеках.

Виявлено основні групи користувачів та з'ясовано специфіку їхніх інформаційних потреб для створення конкурентоздатної інформаційної продукції та структурування інформаційної діяльності. Проаналізовано чинники, що впливають на повноту, якість та оперативність надання бібліотечно-бібліографічних та інформаційних послуг сучасною бібліотекою, визначено й розкрито суть, специфіку та основні сучасні тенденції розвитку бібліотечного Інтернет-обслуговування як перспективної форми комунікаційної взаємодії бібліотеки з користувачем. З'ясовано, що використання як традиційних, так й Інтернет-ресурсів позитивно впливає на формування культури сучасного користувача.

Видання має за мету сприяти подальшому розвитку науково-інформаційної діяльності бібліотек, науковим дослідженням у цій галузі, узагальненню кращого досвіду та впровадженню його в практику освітянських бібліотек.

За результатами проведеного дослідження зроблено висновок, що сучасна наука не може існувати без інформації – ключового стратегічного ресурсу та одного з основних чинників подальшого розвитку суспільства.

ВИВЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТРЕБ НАУКОВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

*В. В. Вербова, науковий співробітник відділу наукової
інформаційно-бібліографічної діяльності*

Одним з пріоритетних напрямів діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського є науково-інформаційне забезпечення розвитку наук про освіту, педагогіки, психології й освітянської практики. Важливе значення у забезпеченні інформаційних потреб (ІП) користувачів має бібліографічне інформування в режимі вибіркового розповсюдження інформації (ВРІ). Проаналізовано теоретичні підходи до проблеми вивчення ІП в Україні. *Уперше вивчено* методом анкетування інформаційні потреби науковців Національної академії педагогічних наук України (НАПН України) та їх забезпечення через систему ВРІ в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Узагальнено діяльність ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з інформаційно-бібліографічного інформування науковців НАПН України. *Встановлено*, що вдосконалення інформаційного забезпечення користувачів неможливе без вивчення характеру та динаміки ІП.

За результатами анкетування з'ясовано важливість для науковців інформування через систему ВРІ. Виявлено тематику запитів респондентів, види документів, за якими здійснюється інформування. Констатовано зв'язок тематики запитів зі специфікою професійної діяльності абонентів. Встановлено фактичне зрівняння рейтингу інформації про електронні видання та видання на традиційних носіях. Досить високий показник застосування електронних ресурсів (81%) дає підстави стверджувати, що використання інформаційно-комунікаційних технологій забезпечує доступ до повнотекстових документів, сприяє отриманню відомостей про відсутні у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського документи.

На основі проведеного дослідження *окреслено* перспективи діяльності в цьому напрямі: розширення репертуару друкованих примірників періодичних видань з питань розвитку науки про освіту, педагогіки, психології й освітянської практики через передплату, збільшення в штаті бібліотеки компетентних фахівців-бібліографів, здатних до здійснення інформаційної бібліографічної діяльності з урахуванням стрімкого зростання обсягів і поширення інформації за допомогою новітніх технологій.

НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК: НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ

Н. А. Горбенко, науковий співробітник відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності

Інформаційна діяльність (ІД) є однією з найважливіших сфер діяльності бібліотек. Розрізняють такі її складові, як збирання, одержання,

зберігання, використання, поширення, охорона та захист інформації. Переважна більшість із них тією чи іншою мірою реалізуються через основоположні функції книгозбірень – кумулятивну, меморіальну, комунікативну, сукупність яких лежить в основі науково-інформаційної діяльності (НІД) бібліотек.

У ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського розроблено систему науково-інформаційної діяльності мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України. Вона включає три напрями – бібліографічний, реферативний, аналітичний, реалізація яких ґрунтується на законодавчій базі. Зазначено, що основою для ведення НІД бібліотеками є норми Конституції України, що встановлюють права та обов'язки суб'єктів ІД.

Проаналізовано Закони України, що регламентують різні аспекти здійснення НІД, зокрема, „Про інформацію”, „Про науково-технічну інформацію”, „Про наукову та науково-технічну діяльність”, „Про бібліотеки і бібліотечну справу”, „Про авторське право і суміжні права”.

Акцентовано увагу на питанні реєстрації та обліку результатів НІД, яку проводять науково-дослідні установи, у тому числі й наукові бібліотеки. З'ясовано, що ця діяльність установи здійснюється згідно з Порядком державної реєстрації та обліку відкритих науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт і дисертацій. Функції реєстрації та обліку результатів діяльності наукових установ в Україні покладено на державну наукову установу «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації».

На основі аналізу законодавчого підґрунтя та з огляду на активні процеси входження України у світовий інформаційний простір наголошено на важливості дотримання бібліотеками України норм авторського права.

У процесі дослідження проаналізовано чинні в Україні стандарти, що регламентують НІД і передбачають найбільш якісне аналітико-синтетичне опрацювання інформації для повноцінного інформаційного забезпечення наук про освіту, педагогіки і психології, освітянської практики.

З метою дотримання бібліотеками норм законодавства, *розроблено* рекомендації, що сприятимуть розвитку НІД, співпраці книгозбірень з іншими суспільними інституціями, підвищенню статусу й ролі бібліотек як діяльного суб'єкта громадянського суспільства в Україні.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ НАУК ПРО ОСВІТУ

А. В. Селецький, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти

Протягом звітнього періоду відповідно до вимог чинного технічного завдання та тематичного плану науково-дослідної роботи на 2016 рік здійснювалося виконання другого (заключного) етапу прикладного

дослідження за темою „Модернізація науково-інформаційної діяльності провідних книгозбірень мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України”.

Науково-дослідна практико-орієнтована робота спрямовувалася на розроблення теоретичних і технологічних засад модернізації науково-інформаційної діяльності провідних установ мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України. Один з важливих напрямів цієї роботи - обґрунтування інноваційних підходів до інформаційно-аналітичного супроводу наук про освіту, психолого-педагогічної теорії і практики, який має реалізовуватися бібліотекою педагогічного профілю в умовах трансформації освіти й науки, євроінтеграційних і глобалізаційних викликів, а також впливу внутрішніх чинників, що визначають сучасний стан і тенденції розвитку гуманітарної сфери України.

З'ясовано, що інформаційно-аналітична робота з питань наук про освіту, педагогіки та психології є інноваційною складовою системної діяльності сучасного бібліотечного закладу педагогічного профілю. Аргументовано домінування в інформаційній аналітиці сучасної наукової бібліотеки таких функцій, як освітня, пізнавальна, комунікаційна, сервісна, когнітивна.

Визначено, що одним з головних чинників формування системи науково-аналітичного забезпечення освітянської галузі є галузеві інформаційні потреби цільової групи користувачів аналітичних ресурсів і послуг бібліотеки.

Запропоновано гіпотезу, за якою дистантні аналітичні ресурси, що розміщені в глобальному інформаційному просторі, можна вважати структурними елементами науково-аналітичного підрозділу бібліотечного закладу.

Доведено, що одним з найбільш перспективних напрямів розвитку педагогічної бібліотеки є аналітична діяльність, яка здатна перетворити її на конкурентоспроможний суб'єкт ринку інформаційних продуктів і послуг, забезпечити функціонування й розвиток бібліотеки в інформаційному суспільстві.

ІННОВАЦІЇ ТА ТРАДИЦІЇ В ДОВІДКОВО-БІБЛІОГРАФІЧНОМУ ОБСЛУГОВУВАННІ КОРИСТУВАЧІВ

Т. В. Лога, науковий співробітник відділу науково-документного забезпечення та зберігання фонду

Одним із основних напрямів діяльності книгозбірень є довідково-бібліографічна діяльність, яка полягає у формуванні довідково-бібліографічного апарату та здійсненні довідково-бібліографічного обслуговування. Результат ДБО залежить від якості довідково-бібліографічного апарату, професійності бібліографа, а також матеріально-технічної бази бібліотеки. На сучасному етапі розвитку бібліотечної справи

особливо актуальним є використання всіх можливих шляхів швидкого пошуку достовірної інформації, поєднання традиційного та дистанційного ДБО.

З метою узагальнення основних тенденцій, властивих розвитку сучасного довідково-бібліографічного обслуговування було сформовано джерельну базу, присвячену вправданню в практику роботи бібліотек дистанційних форм ДБО. У ході дослідження *проаналізовано* праці українських науковців Т. Добко, З. Романухи, Г. Швецової-Водки, а також зарубіжних бібліотекознавців І. Моргенштерна, М. Нешерет, В. Свірюкової.

З'ясовано, що ДБО віддалених користувачів розвивається у трьох напрямках: синхронне (онлайн) – виконання запитів у режимі реального часу (чат-обслуговування, через приватний комунікатор Skype); асинхронне (офлайн) – отримання відповіді на запит через певний відрізок часу за допомогою електронної пошти або веб-форми (віртуальні довідкові служби); автоматичне надання інформації у відповідь на запити користувачів на основі використання спеціально організованих баз даних (наприклад, архівів виконаних запитів віртуальними довідковими службами). *Констатовано*, що синхронне ДБО має свої переваги, оскільки під час спілкування з віддаленим читачем онлайн бібліотекар має можливість навчити його самостійно шукати необхідну інформацію.

Встановлено, що дистанційні форми ДБО не замінюють традиційні форми, а сприяють залученню нових користувачів, рекламують діяльність бібліотеки.

Зроблено висновок, що облік і аналіз традиційних і дистанційних форм ДБО сприяє вивченню інформаційних потреб користувачів різних категорій, визначенню коефіцієнта ДБО, а також оптимальному плануванню довідково-бібліографічної діяльності загалом.

СИСТЕМА ЕЛЕКТРОННИХ ПОСЛУГ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ БІБЛІОТЕКИ

Т. С. Павленко, науковий співробітник відділу науково-документного забезпечення та зберігання фонду

З кожним днем процеси інтенсифікації науково-технічного прогресу стають більш помітними у суспільстві, нові реалії вимагають нових рішень щодо засобів та методів обслуговування бібліотеками користувачів. Стрімкий розвиток електронних інформаційних технологій спричинив зростання потреби споживачів у розширенні можливостей оперативного отримання інформації.

Сучасна модель бібліотечного обслуговування неможлива без надання користувачам електронних послуг. Автоматизація та впровадження нових інформаційних технологій, використання інформаційно-мережевих ресурсів Інтернету робить інформаційний сервіс більш насиченим і різноманітним, дозволяє бібліотеці розширити сферу електронних послуг.

У ході дослідження встановлено, що поряд із традиційними послугами, бібліотека надає й електронні: забезпечення доступу до електронної бібліотеки, каталогів та картотек; доступу до повнотекстових баз даних; користування мережею Інтернет; сканування; друк на принтері; віртуальної бібліографічної довідки; довідково-інформаційної консультації „Запитай у бібліотекаря”; електронної доставки документів.

Констатовано, що надання таких послуг зумовлено об'єктивними причинами. Зокрема, збільшенням електронних ресурсів і формуванням нової читацької аудиторії, що має потребу в цілодобовому доступі до інформації. Ці послуги орієнтовані на обслуговування саме віддалених користувачів.

Доведено, що значно збільшився попит на оперативну інформацію. Послуга ЕДД поступово перетворюється на один із найважливіших способів бібліотечно-інформаційного забезпечення. Система віддаленого замовлення, обліку та доставки документів дає змогу ефективно виконувати завдання забезпечення різних галузей науки інформацією, оперативно та якісно обслуговувати користувачів електронними публікаціями.

Таким чином, можемо стверджувати, що використання сучасних інформаційних технологій позитивно впливає на ефективність використання ресурсів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, забезпечує якісно новий рівень задоволення інформаційних потреб користувачів, розширює можливості бібліотеки обслуговувати дистантних користувачів не тільки своїми фондами, а і забезпечувати доступ до зовнішніх інформаційних ресурсів. Змінюється позиція бібліотеки, активізується її діяльність, переглядаються вимоги до бібліотечного сервісу, інформаційного забезпечення, показників якості роботи. Перспективи свого розвитку бібліотека пов'язує з впровадженням нових інформаційних технологій, орієнтованих на надання широкого спектру інформаційних продуктів і послуг, швидкого доступу до якісної інформації, подальше підвищення комфортності в обслуговуванні користувачів, що сприятиме розвитку бібліотеки як науково-інформаційного центру.

НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУПРОВІД ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: БІБЛІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

*С. В. Тарнавська, кандидат історичних наук, завідувач сектору
джерелознавства, бібліографії та біографістики відділу історії освіти*

Ефективна, конкурентоспроможна система освіти є важливим чинником успішного розвитку держави. Першу сходинку в структурі освіти посідає дошкільна галузь. Вона є тим фундаментом, на якому здійснюється подальша розбудова освітньої системи. З метою інформаційного забезпечення інноваційного розвитку дошкільної освіти фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського упорядковано науково-допоміжний

бібліографічний показник „Дошкільна освіта як складова системи безперервної освіти України (2007–2014)”, вип. 2.

У процесі підготовки видання проаналізовано значну джерельну базу, до якої увійшли друковані матеріали українською й російською мовами, опубліковані упродовж 2007–2014 рр. Встановлено, що досліджуваний період характеризується активізацією уваги до питань дошкільної освіти, розширенням спектру напрямів її розвитку, застосуванням прогресивних педагогічних технологій, посиленням інтересу до освітньої практики інших країн. Зазначені фактори зумовили збільшення масиву теоретичних і практичних матеріалів з окресленої проблематики порівняно з попередніми роками. Загалом у показнику вміщено бібліографічні відомості про понад 4 тис. документів, які систематизовано за 14 тематичними розділами.

У виданні *розкрито* питання історичного розвитку й сучасного стану дошкільної освіти, її нормативно-правового забезпечення, організації та змісту навчально-виховної роботи в дошкільних закладах. Висвітлено психолого-педагогічні засади формування особистості дошкільників, специфіку виховання й навчання дітей з особливими потребами, процес діагностики та підтримки дитячої обдарованості. Відображено теоретичні й практичні аспекти сімейного виховання дошкільників, співпраці дошкільних навчальних закладів із родинами. Розглянуто питання програмно-методичного забезпечення, управління та інтеграції в системі дошкільної освіти, підготовки й підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, наступності дошкільної та початкової освіти. *Акцентовано* увагу на вивченні зарубіжного досвіду становлення й розвитку дошкільної освіти, що дедалі більше актуалізується в умовах євроінтеграції.

Виявлено, що недостатньо розроблені й потребують поглибленого дослідження проблеми гендерного й статевого виховання дошкільників, креативного розвитку, впливу медіапростору на особистість дитини, формування національно-патріотичної свідомості дошкільнят. Констатовано необхідність подальшого наукового аналізу досягнень дошкільної освіти в зарубіжних країнах та розроблення механізмів їх упровадження в українське дошкілля.

Аргументовано наукову й практичну значущість показника для різних категорій користувачів, яких цікавлять питання дошкільної освіти в Україні й за кордоном. Зазначено, що ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського відіграє вагомий роль у забезпеченні інформаційно-бібліографічного супроводу вітчизняної педагогічної науки, освіти й практики.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕФЕРАТИВНОГО НАПРЯМУ В СТРУКТУРІ НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ГАЛУЗЕВИХ БІБЛІОТЕК

*Н. М. Кропочева, науковий співробітник відділу наукової реферативної
та аналітичної інформації у сфері освіти*

Сформовано та представлено систему показників інтегрованості наукових видань, засновниками або співзасновниками яких є науково-дослідні установи НАПН України, до міжнародних наукових комунікацій за такими критеріями: наявність бібліометричного профілю, рейтинг видання в Google Scholar, входження видання до загальнонаціональної реферативної бази даних „Україніка наукова”, представленість у реферативних, бібліометричних системах відкритого доступу.

Зосереджено увагу на необхідності зміни підходів до процесу продукування реферативної інформації, що пов'язано з істотним зниженням кількісних показників наповнення інформаційного ресурсу. Спрогнозовано можливі напрями розвитку реферативної бази даних: перший пов'язаний із застосуванням краудсорсингу як інноваційного інструменту створення реферативної інформації на основі взаємодії з соціальними мережевими спільнотами, другий – з використанням потенційних можливостей програмно-технологічного забезпечення ІРБІС, зокрема закладеної в ньому глибинної хронології для проведення наукометричних досліджень.

Проаналізовано сучасні концепції автоматичного реферування в сучасному інформаційному просторі, зокрема систему автоматизованого реферування на основі онтологій різних рівнів. Розглянуто особливості реферування науково-технічної документації, що об'єктивно співпадає з конструкцією рефератів психолого-педагогічної тематики. Висвітлено перспективи практичного запровадження реферування електронних періодичних видань як однієї зі складових інтегрованого інформаційного ресурсу.

Окреслено низку проблем розвитку післядипломної педагогічної освіти в теоретичній та практичній площині на основі матеріалів галузевого реферативного сегмента з актуальних питань педагогіки й освіти загальнодержавної реферативної бази даних „Україніка наукова”. Наведено кількісні показники їх відображення в галузевому реферативному ресурсі. Констатовано доцільність проведення досліджень вторинних інформаційних ресурсів, предметом яких повинні стати вузькоспеціалізовані тематичні напрями педагогічного характеру.

Доведено необхідність пошуку нових технологічних рішень, реалізація яких дасть можливість позиціонувати реферативний галузевий ресурс як ресурсний компонент наукової комунікації й опосередкований канал створення, накопичення й трансляції реферативної інформації в системі науково-інформаційного супроводу сучасної освіти.

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ТА АКТИВНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ МОНІТОРИНГУ ЗМІ

*Т. І. Годецька, завідувач сектору аналітичної інформації відділу
наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти*

Проведено аналітичний огляд публікацій педагогічної преси з проблем формування патріотизму та активної громадянської позиції молоді України. Розкрито пріоритетні напрями виховання в молодого покоління патріотичних почуттів, активної громадянської позиції, відданості справі зміцнення державності, формування внутрішньої потреби до участі в громадському житті, на необхідності реалізації яких наголошується в нормативно-правових документах держави – Конституції України, Указі Президента України № 580/2015 від 13.10.2015 р. „Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки”, Концепції національно-патріотичного виховання молоді та ін.

Виокремлено такі напрями: теоретичне осмислення поняття «патріотизм», козацька педагогіка як складова національно-патріотичного виховання, цілеспрямована підготовка педагогів, здоров'я нації як передумова виховання патріотів. *Доведено*, що в українському педагогічному просторі патріотичне виховання має бути переважно практичним.

Зазначено, що успішність процесу патріотичного виховання залежить від постійного блокування Я-егоцентричного (зверхності, гордині, потягу до влади тощо) та культивування Я-доброцентрованого. Тобто в процесі формування почуття патріотизму педагог повинен спиратися на теоретичний і практичний досвід духовних авторитетів нації.

Розкрито базові складові почуття патріотизму, структурними компонентами якого визначено любов до народу, батьківщини, держави, діяльнісну відданість батьківщині, суспільно значущу діяльність, моральну стійкість, готовність до самопожертви, наявність почуття власної гідності.

Обґрунтовано необхідність запозичення кращих зразків козацької педагогіки як складової національно-патріотичного виховання. *Акцентовано* увагу на практичній підготовленості випускників вищих навчальних закладів до національно-патріотичного виховання дітей у школі. Найбільш підготовлені з них можуть організовувати та керувати козацьким осередком у своїй школі, вивчати та втілювати в життя українські традиції, прищеплювати духовні цінності нашого народу.

Наголошено на необхідності патріотичної підготовки педагогів та особливій ролі керівника навчального закладу в цьому процесі. Зосереджено увагу на цілісному культурологічному явищі – здоров'ї нації й вихованні екологічної культури в усіх верств населення України. Нова екологічна освіта має сприяти вихованню в дітей та молоді бажання жити в гармонії з природою.

СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДУ ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

*Л. М. Бондар, завідувач сектору наукового комплектування фонду
відділу наукового формування та опрацювання документних ресурсів*

У результаті розвитку сучасних інформаційних технологій змінюються вимоги науковців до форм і методів надання інформаційних ресурсів, що зумовлює зміни в політиці комплектування. Стратегічним для діяльності бібліотеки в умовах інтегрованого інформаційно-комунікаційного простору є наявність професійного „бачення” як запоруки правильного вибору пріоритетів у забезпеченні інформацією користувачів.

У процесі дослідження сучасного стану комплектування бібліотечного фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського *встановлено*, що інформаційне забезпечення фахівців у галузі освіти, педагогіки, психології не повинно обмежуватися фондом лише друкованих видань.

Виявлено, що сьогодні нерозв’язаною залишається проблема комплектування фонду бібліотеки електронними документами або електронними копіями друкованих видань, розміщеними в Інтернеті. Чинне законодавство істотно обмежує права і можливості українських бібліотек у використанні творів в електронному середовищі, що суперечить політиці відкритого доступу.

З’ясовано, що обов’язковою умовою якісного поповнення бібліотечного фонду галузевої книгозбірні є інформація про потік видань, її систематичне збирання, опрацювання, систематизація та своєчасне використання для оперативного прийняття управлінських рішень, що сприяють підвищенню ефективності процесу комплектування.

Статистично *обґрунтовано*, що без систематичного та повноцінного цільового державного фінансування передплати періодичних видань і закупівлі документів у книготорговельній мережі, регламентованого окремими статтями державного бюджету, неможливе задовільне наповнення фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, на базі якої формується всеукраїнський інформаційний ресурс з питань освіти, педагогіки та психології.

Констатовано, що в нинішніх соціально-економічних умовах навіть законодавчо закріплене надходження обов’язкового примірника в поєднанні з використанням інших способів комплектування не забезпечує повноту надходження документів галузевої тематики. Збалансоване комплектування може бути досягнуто завдяки розробленню нової моделі з урахуванням переходу від традиційної технології до новітньої у зв’язку з появою нових можливостей використання інформаційних ресурсів через мережу Інтернет, економічного партнерства бібліотек з видавництвами та видавничими організаціями в умовах обмеженого бюджетного фінансування.

**ТИПОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ
ЛІТЕРАТУРИ З ПИТАНЬ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ У ФОНДІ ДНПБ УКРАЇНИ
ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

*В. Ю. Кемпе, завідувач сектору обслуговування
відділу науково-документного забезпечення та зберігання фонду*

У рамках науково-дослідної роботи вивчався стан надходження до бібліотеки навчальної та навчально-методичної літератури з питань національно-патріотичного виховання та здійснювався розгляд навчальної книги як системи, що потребує виявлення видового різноманіття її сучасного функціонування за допомогою типологічного підходу.

Проаналізовано документний потік навчальної та навчально-методичної літератури, що надійшла до фонду бібліотеки в 2015 р., та її належність до літератури з питань національно-патріотичного виховання. *Досліджено* форми реалізації завдань національно-патріотичного виховання у школі, що втілені в курсах навчальних і навчально-методичних видань. *Виявлено*, що саме такі дисципліни, як історія та філологія, найактивніше формують національну самосвідомість учня і студента. Формами реалізації завдань національно-патріотичного виховання є курси в школі: „Я і Світ”, „Я і Україна”, „Народознавство”, „Громадянознавство”, „Людина і світ”, „Етногеографія”, „Природа рідного краю”, „Захист Вітчизни”.

У процесі дослідження та проведеного моніторингу надходження до бібліотеки навчальної та навчально-методичної літератури з питань національно-патріотичного виховання, рекомендованих або затверджених МОН України для використання в шкільній програмі, встановлено, що практично всі види літератури з питань національно-патріотичного виховання представлено у фонді бібліотеки: підручники, навчальні посібники, навчально-методичні посібники, робочі зошити, навчальні програми, практикуми, конспекти, методичні посібники для вчителів. На основі аналізу літератури шляхом звіряння з електронним каталогом бібліотеки виявлено 79 назв навчальної та навчально-методичної літератури з питань національно-патріотичного виховання для загальної середньої школи, що становить 18 % загальної кількості назв, отриманих у 2015 р. з цієї проблеми.

Отже, різні види навчальної та навчально-методичної літератури, що надходить до фондів бібліотеки, забезпечують розвиток пізнавальних здібностей, творче мислення учнів, вчать їх працювати самостійно, а також створюють комплекс засобів навчання, згрупованих навколо підручника, – цілісну дидактичну систему, покликану до формування в молоді почуття патріотизму та активної громадянської позиції.

КОРПОРАТИВНІ БІБЛІОТЕЧНІ ПРОЕКТИ – ЕФЕКТИВНА ФОРМА ВЗАЄМОДІЇ

*І. Г. Лобановська, завідувач відділу наукового формування
та опрацювання документних ресурсів*

Бібліотечні установи посідають провідні позиції у розв'язанні глобального завдання побудови суспільства знань. До базових вимог, що визначають рух України в цьому напрямі, належать: формування єдиного інформаційно-комунікаційного простору як частини світової інформаційної інфраструктури; інтенсивний розвиток нових і високих технологій; створення системи забезпечення прав громадян на вільне отримання, поширення та використання інформації; задоволення потреб суспільства в інформації; підвищення рівня освіти, науково-технічного й культурного обміну через розширення регіональної, національної й міжнародної інформаційної взаємодії.

На основі огляду наукового доробку вітчизняних і зарубіжних дослідників з'ясовано, що одним із ефективних інструментів для впровадження інноваційних змін у бібліотеках є проектна діяльність. Встановлено, що характерними рисами будь-якого проекту є цільовий характер, взаємозв'язок скоординованих між собою дій, разове явище, ресурсне забезпечення, певною мірою неповторність, унікальність, соціальна значущість.

Бібліотечні проекти – це соціальні некомерційні проекти, призначені для забезпечення максимально повного задоволення інформаційних, соціокультурних, освітніх потреб суспільства, надання більш повного, якісного та ефективного доступу до інформації користувачам бібліотек через реалізацію спільних проектів і заходів. Однією з умов ефективності таких проектів прийнято вважати співпрацю бібліотеки з іншими бібліотеками, інформаційними та культурними установами, місцевою владою, некомерційними організаціями. У результаті реалізації проекту виникають нові освітні, інформаційні, культурні та соціальні послуги, нові можливості, нові структури. З'ясовано, що найбільшого поширення в бібліотечній практиці набули партнерські проекти, тобто дво- або багатосторонні ділові проекти, засновані на договорах (угодах) між фізичними та/або юридичними особами з рівними правами й обов'язками.

Серед найвагоміших проектів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, здійснюваних спільно з провідними освітянськими бібліотеками, є формування галузевої реферативної бази даних (з 2006 р. – 17 учасників), обмін бібліографічними записами й формування галузевої бази даних „Періодика” (з 2009 р. – 10 учасників), організація зведеної бази даних дисертацій з питань освіти, педагогіки та психології (з 2012 р. – 12 учасників), зведеної бази даних періодичних видань, передплачених освітянськими книгозбірнями (з 2013 р. – 7 учасників), зведеної бази даних збірників наукових праць з аналітичним розкриттям змісту (з 2013 р. – 8

учасників). Крім того, це реферативна база даних „Україніка наукова”, інформаційно-бібліографічний ресурс „Видатні педагоги України та світу” й „Видатні бібліотекознавці, бібліографознавці, книгознавці та документознавці України та світу”. Актуальним і перспективним напрямом взаємодії освітянських книгозбірень є надання різноманітних інформаційних послуг, здійснюваних на засадах кооперування. Серед них – міжбібліотечний абонемент, електронна доставка документів, віртуальна бібліографічна довідка тощо.

Доведено, що проектне управління знаменує собою початок нового етапу в інформаційно-бібліотечній діяльності, оскільки полягає в усвідомленні, чіткому визначенні нових цілей і перспектив, тобто в спрямуванні на розвиток бібліотечно-інформаційної установи. Рушійними силами проектної діяльності в бібліотечній сфері є формування інформаційного простору, потреби в інформації, що динамічно розвиваються, проблемні ситуації, обумовлені здатністю професійного бібліотечного співтовариства до розв’язання суперечностей між роллю сучасної бібліотеки й соціально-економічними умовами, а згодом і їх подолання.

СПІВПРАЦЯ ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО З ОСВІТЯНСЬКИМИ БІБЛІОТЕКАМИ ЗІ СТВОРЕННЯ ЗВЕДЕНИХ БАЗ ДАНИХ

*Н. Є. Зоріна, науковий співробітник відділу наукового
опрацювання документів і організації каталогів*

*С. Г. Коваленко, науковий співробітник відділу наукового
опрацювання документів і організації каталогів*

Однією з основних функцій сучасної наукової педагогічної бібліотеки є забезпечення якісної інформаційної підтримки науковців, викладачів, студентів, здобувачів наукових ступенів, надання їм максимально можливого обсягу опублікованої наукової інформації в мінімально короткі терміни. У той час, коли потреба в якісних інформаційних ресурсах постійно зростає, сучасний стан бібліотечної галузі, на жаль, погіршується внаслідок скорочення фінансування, що негативно позначається на можливостях бібліотек з формування інформаційних ресурсів і надання доступу до них. Розв’язання цієї проблеми полягає в пошуку та впровадженні нових ефективних способів координування й кооперування діяльності бібліотек як єдиного дійового засобу їх існування. Одним із шляхів кооперативної взаємодії освітянських бібліотек є створення зведених баз даних (ЗвБД), зокрема, зведеної бази даних дисертацій і зведеної бази даних збірників наукових праць з питань освіти, педагогіки і психології.

Зведені електронні каталоги (бази даних) – це каталоги, в яких відображено ресурси кількох самостійних бібліотек або всієї бібліотечної мережі. У ході дослідження обґрунтовано думку, що створення ЗвБД дає

змогу розв'язати низку завдань, зокрема, надати користувачам комплекс бібліотечно-інформаційних послуг, що забезпечують ефективне використання ІГР дисертацій та збірників наукових праць; прискорити надання доступу до наукової інформації, що міститься в дисертаціях і наукових збірниках, забезпечити надання інформації щодо наявності того чи іншого збірника (його змісту й аналітичних бібліографічних записів статей) або дисертації в бібліотеках мережі; надати вільний і багатоаспектний доступ до зведених баз даних віддаленим користувачам через веб-портал ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського; скоротити сумарні фінансові, трудові й матеріальні витрати бібліотек на створення й підтримку ІГР та автоматизацію бібліотечних процесів.

З метою підвищення ефективності міжбібліотечного співробітництва й висвітлення можливостей і проблем взаємодії освітянських бібліотек України у формуванні зведених баз даних дисертацій і збірників наукових праць досліджено питання їх формування й використання у провідних бібліотеках галузі. У процесі дослідження вивчено можливості бібліотек щодо кооперативної співпраці зі створення зведених баз даних і виявлено проблеми такої взаємодії.

Дослідження проведено методом анкетування. З'ясовано, що 20 з 35 опитаних бібліотек беруть участь у різних корпоративних проектах всеукраїнського, регіонального, обласного або міського рівнів; ще 6 бібліотек планують приєднатися до корпоративних проектів. Основними партнерами у формуванні зведених баз даних є бібліотеки, що використовують програмне забезпечення САБ „ІРБІС” (14 з 35 опитаних бібліотек). 11 з них беруть участь у формуванні ЗвБД дисертацій і 7 – у формуванні ЗвБД збірників наукових праць. Виявлено, що більшість бібліотек, які працюють у програмному забезпеченні „УФД/Бібліотека”, хотіли б долучитися до створення ЗвБД і готові до співпраці за спільними правилами (12 з 16 опитаних), але у нинішніх умовах не можуть брати участь у цих проектах з причини відсутності доступних конверторів. Це значно звужує коло можливих партнерів і є істотною перешкодою для розвитку корпоративних зв'язків. Розв'язання проблеми конвертування бібліографічних записів дасть змогу значно розширити коло партнерів для співпраці з багатьма бібліотеками.

Новизна виконуваної роботи полягає в тому, що вперше розглянуто питання взаємодії освітянських бібліотек щодо створення зведених баз даних.

У ході дослідження та проведеного моніторингу відвідування зведених баз даних, який для ЗвБД дисертацій ведеться з серпня 2013 р., а для ЗвБД збірників наукових праць з вересня 2014 р., встановлено, що спостерігається стійка позитивна динаміка відвідування обох баз даних, що свідчить про наявність значного інтересу до інформації, розміщеної в них. Наприклад, якщо в січні 2014 р. зафіксовано 640 відвідувань ЗвБД дисертацій, то в березні 2016 р. – 6232, тобто кількість відвідувань зросла майже в 10 разів.

На початку формування ЗвБД збірників у жовтні 2014 р. зафіксовано 490 відвідувань, а в березні 2016 р. – 2460 відвідувань (зростання в 6 разів). Середньомісячна кількість відвідувань ЗвБД дисертацій – 5 470, ЗвБД збірників наукових праць – 1 850. Отже, спостерігається стійка тенденція до зростання відвідуваності обох зведених баз даних.

За результатами дослідження зроблено висновок, що співпраця ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з освітянськими бібліотеками України з формування зведених баз даних дисертацій і збірників наукових праць є актуальним і перспективним напрямом роботи. Їх створення дасть можливість об'єднати зусилля бібліотек для формування ІГР на більш якісному рівні та поліпшити якість опрацювання документів, скоротити трудовитрати бібліотек, підвищити рівень забезпечення інформаційних потреб користувачів наданням їм вільного і багатоаспектного доступу до інтегрованого інформаційного ресурсу.

ПОШУКОВІ МОЖЛИВОСТІ БАЗИ ДАНИХ «ПЕРІОДИКА» ЕЛЕКТРОННОГО КАТАЛОГУ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КОРИСТУВАЧІВ

*Є. Ф. Деміда, молодший науковий співробітник відділу наукової
інформаційно-бібліографічної діяльності*

Стратегією розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року „Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України” одними з пріоритетних напрямів визначено модернізацію інформаційно-технологічної інфраструктури книгозбірень, інтенсивний розвиток бібліотечних документно-інформаційних ресурсів на традиційних та електронних носіях і забезпечення доступу до них. Реалізація цих завдань передбачає підвищення рівня бібліотечних послуг на основі інформаційно-комунікаційних технологій, що потребує від користувачів високого рівня інформаційної компетентності.

Зважаючи на актуальність проблеми, досліджено теоретико-методологічні основи поняття „інформаційна компетентність”. З'ясовано, що складовими інформаційної компетентності користувача бібліотеки є обізнаність у сучасних бібліотечних інформаційних технологіях і вміння використовувати їхні сервісні засоби. Аргументовано необхідність розвитку інформаційної компетентності користувачів на основі аналізу результатів моніторингових досліджень їх звернень до вторинних джерел інформації, зокрема до бази даних (БД) „Періодика”.

Вивчено функціональні й інформаційно-пошукові можливості ресурсу. Розкрито основні функції, що виконує БД „Періодика”: кумулятивну, меморіальну, інформаційну, науково-дослідну, просвітницьку, когнітивну, освітню та самоосвітню, довідкову, пошукову, комунікативну, іміджеву. Досліджено спектр параметрів, за якими здійснюється бібліографічний пошук, види пошуку за формулюваннями інформаційних запитів,

лінгвістичні можливості пошуку, особливості здійснення пошуку віддаленими користувачами.

Для доведення до споживачів інформації про інформаційно-пошуковий потенціал БД „Періодика” запропоновано модернізувати засоби її популяризації та навчання методики пошуку в ній потрібних документів. Модернізація пов’язана із розвитком комунікативної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в глобальній мережі і полягає в застосуванні Інтернет-технологій, зокрема, офіційних і приватних освітніх веб-сайтів, Інтернет-медіа, соціальних мереж, відеохостингів, електронної пошти тощо, як засобів для інформування й навчання користувачів шляхом усної й письмової комунікації.

Результати досліджень можуть бути застосовані для розроблення навчально-методичних матеріалів щодо використання БД „Періодика”. Нові форми поширення відомостей про БД „Періодика” сприятимуть набуттю в користувачів інформаційних і технологічних навичок, зокрема з бібліографічного пошуку в базах даних, добору статей і матеріалів з періодичних видань.

ФОРМУВАННЯ БАЗИ ДАНИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ ЯК ІНФОРМАЦІЙНОГО ЕЛЕКТРОННОГО РЕСУРСУ БІБЛІОТЕКИ

В. М. Гулак, молодший науковий співробітник відділу науково-документного забезпечення та зберігання фонду

Періодичні видання XIX – початку XX ст. є невід’ємною складовою національної культури, важливим джерелом історичної інформації. У зв’язку з цим у Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського велика увага приділяється часописам цього періоду, що становлять значну частину джерельної бази для наукових досліджень, виявлення нових аспектів історичного розвитку суспільства у цілому та галузевої науки зокрема. У процесі науково-дослідної роботи „Організація і методика створення галузевих бібліотечно-інформаційних ресурсів для освітянської галузі України” проаналізовано 192 назви журналів, що входять до колекції „Періодичні видання 1807–1917 рр.”, яка належить до наукового об’єкта „Документи психолого-педагогічного та історико-культурного напрямку XIX – початку XX ст.” і є національним надбанням України. Розпочато ретрокаталогізацію інформаційного ресурсу шляхом формування бази даних „Періодика XIX – початку XX ст.”.

У базі даних продовжено представлення фактологічної інформації щодо редакційних колегій, місць видань, періодичності та інших даних, необхідних для друку журналів. При опрацюванні часописів виявлено їх історико-функціональні особливості, визначено чіткі межі виходу того чи іншого видання, встановлено імена фактичних редакторів, видавців, авторів, які брали участь у створенні змісту бібліографованих видань. Новизною при опрацюванні ресурсу є виявлення та оприлюднення інформації про власників

особистих колекцій, штампів, печаток, екслібрисів, дарчих написів, автографів тощо.

З'ясовано, що аналітико-синтетичний опис часописів у базі даних „Періодика ХІХ – початку ХХ ст.” допоможе зорієнтуватися користувачам у багатстві інформаційних ресурсів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та сприятиме фаховому забезпеченню досліджень науковців і практиків. На основі сформованої бази буде введено у науковий обіг періодичні видання з фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та надано доступ до інтегрованих галузевих інформаційних ресурсів через зведену бібліографічну базу даних.

АБЕТКОВІ КАТАЛОГИ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ ЯК СКЛАДНИК ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВОЇ СИСТЕМИ

*О. Г. Помчалова, науковий співробітник відділу наукового формування
та опрацювання документних ресурсів*

Бібліографічна характеристика документів, представлених у фондах бібліотек, здійснюється за допомогою бібліотечних каталогів, адже саме вони ідентифікують документи, багатоаспектно розкривають їхній зміст, надають до них доступ.

У 2016 р. відзначається 90-та річниця з дня заснування Українського науково-дослідного інституту педагогіки (УНДІП, нині – Інститут педагогіки НАПН України). З'ясовано, що майже одночасно засновано і науково-педагогічну бібліотеку інституту, фонди якої з часом стали основою створеної в 1999 р. Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського.

Вивчаючи історію створення, становлення й розвитку бібліотеки УНДІПу, неможливо оминати історію бібліотечних каталогів. На жаль, довоєнний період функціонування каталогів не досліджено через брак інформації. Відомо лише, що у 1938–1941 рр. книгозбірня видала 10 випусків бібліографічного бюлетеня „Педагогічна та методична література” та створила систематичний каталог. Таким чином, умовно часом організації карткових каталогів визначено 1945 рік.

Доведено, що особливе місце серед каталогів бібліотеки посідають абеткові. Вони з найбільшою повнотою відображають фонд за авторською ознакою. Протягом періоду формування каталоги зазнали чимало перетворень – поповнення й видалення карток, науково-методичне й технічне редагування, зміни в підходах до представлення видань тих або інших авторів, розкриття змісту документів, зовнішнє й внутрішнє оформлення тощо.

З'ясовано, що свою актуальність карткові абеткові каталоги не втратили й сьогодні, проте вони вже не задовольняють сучасні потреби

користувачів. Особливого значення для бібліотеки набуває імідж-каталог, який є складовою інформаційно-пошукової системи бібліотеки, представлений у вигляді електронних копій карткових алфавітних каталогів та дає можливість задовольнити інформаційні потреби віддалених користувачів. Імідж-каталог слід розглядати як перехідний варіант до електронного каталогу, що замінив традиційний і виконує, хоч і не повною мірою, функції алфавітного, систематичного й предметного каталогів одночасно.

Доведено, що електронні та карткові каталоги взаємно доповнюють один одного, та забезпечують якісне бібліографічне обслуговування користувачів. Зроблено висновок, що каталоги наукової бібліотеки УНДІПу мають велике наукове, історичне й культурне значення. Довідково-пошуковий апарат бібліотеки, представлений системою каталогів і картотек, які функціонують з перших повоєнних років, сприяє поліпшенню роботи, популяризації та поширенню педагогічних знань серед читачів.

СИСТЕМАТИЧНІ КАТАЛОГИ: ОСУЧАСНЕННЯ ЗМІСТУ В ТРАДИЦІЙНОСТІ ВИКОНАННЯ

Н. Д. Грудініна, молодший науковий співробітник відділу наукового формування та опрацювання документних ресурсів

Сьогодні перед бібліотеками стоїть завдання не тільки зібрати у своїх фондах якнайбільше різноманітних документів, а й зробити їх доступними для користувачів, розкрити їх зміст. Одним з провідних напрямів діяльності бібліотек є надання відомостей як про всю сукупність документів, так і про наявні одиничні носії інформації та їхні частини для задоволення інформаційних потреб користувачів усіх категорій. Розвиток бібліотечної та інформаційної науки й практики, застосування інформаційно-комунікаційних технологій, поширення принципів демократизації на діяльність бібліотек загалом й освітянських зокрема потребує наукового підходу до формування Системи каталогів і картотек як складного системного утворення, високого рівня наукового опрацювання документів на основі найновіших досягнень теорії та практики каталогізації з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду роботи.

З'ясовано, що підвищенню рівня читацької компетентності як і раніше допомагають традиційні джерела організації знань – карткові систематичні каталоги (СК). Вивірені роками, довівши свою здатність трансформуватися разом з неперервним розвитком науки і технологій, вони не втрачають свого значення й сьогодні, в умовах становлення інформаційного суспільства, коли традиційні бібліотечні процеси дедалі більше автоматизують, створюються електронні пошукові системи – електронні каталоги (ЕК). Тим більше, що стан матеріальної бази бібліотек і рівень фінансування бібліотечної галузі загалом поки що не дає змоги повністю відмовитися від традиційної бібліотечної технології. Доведено, що карткові каталоги й донині мають деякі пошукові переваги перед електронними завдяки своїй галузевій

структурі, наочності й ієрархічності побудови розділів (від загального до конкретного).

На прикладі Центрального систематичного каталогу документів українською й російською мовами ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського досліджено можливість удосконалення традиційних карткових систематичних каталогів завдяки їх плановому науково-методичному редагуванню на основі сучасних бібліотечних класифікацій, зокрема УДК.

Обґрунтовано думку, що постійний контроль за якістю традиційного систематичного каталогу та його вдосконалення в поєднанні з електронним дасть змогу створити таку інформаційно-пошукову систему бібліотеки, яка практично запобігатиме втраті інформації, забезпечить максимальну оперативність і повноту пошуку, повною мірою задовольнятиме інформаційні запити користувачів.

Узагальнення результатів дослідження дає підстави для формулювання певних висновків, про те, що традиційні бібліотечні каталоги, зокрема систематичні, є яскравим прикладом організованого знання, носієм достовірної структурованої бібліографічної інформації.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ШКІЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ

*І. І. Хемчян, завідувач відділу науково-методичного забезпечення
діяльності мережі освітянських бібліотек*

У „Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні”, підготовленій НАПН України, зазначено, що нині держава висуває високі вимоги до особистості, яка є основною рушійною силою суспільного розвитку і має виявляти готовність відкрито й успішно розв’язувати суспільно значущі життєві проблеми. Формування громадянської та національно-патріотичної позиції української молоді зумовлює потребу в ґрунтовному вивченні психолого-педагогічних основ стійкої особистісної позиції в кризових умовах, що обумовлюється стрижневими особистісними утвореннями – гуманістичними цінностями, смисло-життєвими орієнтаціями, духовним розвитком, здатністю до самовдосконалення, розкриття особистісного потенціалу та самореалізації. Сприяти цьому процесу покликані ухвалені на державному рівні документи, зокрема Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 рр., Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді, Державна цільова соціальна програма „Молодь України” на 2016–2020 рр. У цих документах національно-патріотичне і військово-патріотичне виховання розглядають як цілеспрямований вплив на свідомість, розум і почуття особистості, орієнтований на формування у дітей і молоді позитивних установок, гуманістичних цінностей та ідеалів, що проявляються у поведінці, діяльності та спілкуванні.

З метою активізації діяльності шкільних бібліотек з національно-патріотичного виховання Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В. О. Сухомлинського досліджено їх діяльність у цьому напрямі. У процесі дослідження з'ясовано, що шкільні бібліотеки як соціальні інститути, використовуючи весь арсенал форм і методів бібліотечної роботи, сприяють формуванню в молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуттів вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Книгозбірні зосереджують свою увагу на створенні ефективної системи бібліотечно-інформаційного забезпечення учасників навчально-виховного процесу, що сприяє задоволенню особистісних інформаційних, інтелектуальних, духовних потреб користувачів, вихованню читача-громадянина з високими моральними якостями, формуванню в учнів ціннісного ставлення до держави, суспільства, історії, духовних і культурних витоків свого народу та природних багатств. У творчій співпраці з педагогічним колективом шкільні бібліотекарі працюють за такими напрямками: духовно-моральне виховання, історико-краєзнавче виховання, історико-патріотичне та цивільно-правове виховання, військове – патріотичне виховання. Підтверджено, що ефективність роботи шкільних бібліотек з патріотичного виховання значною мірою залежить від форм і методів, які вони застосовують, зокрема, практичних (патріотичні акції, ярмарки, марафони на підтримку учасників АТО, сімей загиблих захисників Батьківщини, інвалідів, соціально-проектна діяльність, флешмоби, акції пам'яті героїв Небесної сотні, волонтерська та добровільна діяльність на підтримку воїнів АТО, тренінги), вербальних (бесіди, вікторини, поетичні калейдоскопи, інформаційні дос'є, бібліомарафони, круглі столи, „уроки мужності”, дискусії), наочних (книжкові виставки, тематичні стенди, газети, перегляд кіно-, відео- та архівних матеріалів, бук-трейлери, куточки пам'яті загиблих героїв), рефлексивних (метод аналізу проблемних ситуацій, стилів поведінки учнів). Рекомендовано в роботі шкільних бібліотек застосовувати сучасні форми та методи, що викликають інтерес в учнів і сприяють не тільки формуванню патріотичних понять, а й активізують патріотичну й моральну позиції дітей та учнівської молоді. Робота шкільних бібліотекарів з патріотичного виховання має проводитися комплексно, в єдності всіх його складників, і мусить стати засобом відродження національної культури, стимулом пробудження таких моральних якостей, як совість, людяність, почуття власної та національної гідності.

ПРОВІДНІ ОСВІТЯНСЬКІ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ В ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРИ

Л. О. Біла, науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як головний координаційний науково-методичний центр мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України з метою розроблення й поглиблення організаційних, теоретичних, методичних і технологічних засад формування бібліотечно-інформаційних ресурсів та нових методів доступу до них здійснює дослідження інноваційних процесів, що відбуваються в книгозбірнях мережі, зокрема представництво провідних освітянських бібліотек у мережі Інтернет. У процесі дослідження *встановлено*, що переважна більшість книгозбірень вищих навчальних закладів є потужною складовою національної інформаційної інфраструктури. Розвиток цих бібліотек характеризується динамічним формуванням електронного середовища, упровадженням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, активізацією використання їх потенціалу користувачами.

З'ясовано, що, на відміну від бібліотек вищих навчальних закладів, книгозбірні установ НАПН України лише розпочинають роботу зі створення власних веб-сторінок, які поки що не відповідають вимогам сьогодення. Для якісного задоволення потреб теперішніх і залучення нових користувачів спеціальним науковим бібліотекам установ НАПН України потрібно створювати й удосконалювати власні сторінки, які мали б стабільність структури інформаційних ресурсів, оперативність оновлення інформації, єдність дизайну всіх розділів, легкість навігації тощо.

Аналіз сайтів Львівської обласної науково-педагогічної бібліотеки та Науково-педагогічної бібліотеки м. Миколаєва дав можливість *окреслити* перспективи книгозбірень у цьому напрямі, зокрема активізувати роботу щодо розвитку дистантних форм обслуговування й оперативного доступу до власних ресурсів та зовнішніх джерел інформації.

На основі аналізу змісту сайтів бібліотек обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти *виявлено* низький рівень сайтобудування, що зумовлено проблемами, які самостійно бібліотеки розв'язати не можуть. По-перше, це застаріла комп'ютерна техніка та відсутність підключення бібліотек до Інтернету. По-друге, у цих бібліотеках загальна кількість працівників становить від 1 до 3 і вони не мають потрібних знань і навичок для розроблення та підтримування як окремого веб-сайту, так і актуалізації окремої сторінки на загальному сайті установи, якій підпорядкована бібліотека. З огляду на це бібліотекам слід розвивати власні блоги, на яких розміщувати основну інформацію про свої ресурси та послуги.

Зроблено висновок, що рейтинг бібліотеки великою мірою залежить від представлення її у віртуальному інформаційному середовищі на базі Інтернету, забезпечення цілодобового доступу користувачів до електронних

каталогів і бібліотек, створення та повноцінного використання електронних архівів наукових публікацій, застосування технологій електронного обслуговування та навчання, оперативного висвітлення подій на сайті бібліотеки.

ВИКОРИСТАННЯ „ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ” ДЛЯ СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ

*Н. В. Вараксіна, завідувач відділу науково-технічного забезпечення
та впровадження комп'ютерних технологій*

Протягом року здійснювалося дослідження з питань використання інформаційно-комп'ютерних технологій у практиці бібліотеки, у процесі якого розглянуто новітні технології для вдосконалення інформаційного забезпечення користувачів.

Розглянуто технології розподіленої обробки даних („хмарні технології”), на основі яких комп'ютерні ресурси й потужності надаються користувачу як різноманітні інтернет-сервіси для реалізації власних цілей, завдань і проектів — відео, вебінари, електронна пошта, Facebook, iTunes, Picasa тощо. Надано огляд класифікації моделей інфраструктури: за формою власності та за типом послуг. З'ясовано переваги та недоліки „хмарних” обчислень, наведено огляд найбільш популярних рішень у цій сфері. З метою практичного втілення результатів дослідження проаналізовано можливості використання вищезазначених технологій для двох проектів — створення сайтів періодичного видання та наукових заходів установи.

У процесі дослідження з'ясовано, що системи Open Journal Systems (OJS) та Open Conference Systems (OCS) є програмними пакетами з відкритим вихідним кодом. Так, OJS забезпечує процеси редакційного опрацювання, публікації та післяпублікаційної підтримки наукових періодичних видань, а OCS забезпечує процеси менеджменту наукових заходів: оповіщення користувачів, реєстрацію для участі в заходах та формування публікацій.

За результатами дослідження в межах проекту „Наукова періодика України” на базі OJS створено сайт „Наукові праці ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського” (<http://journals.dnpb.gov.ua/>). Протягом року на сайт завантажено 161 стаття із чотирьох друкованих випусків та розпочато підготовку випуску № 5 в електронній формі. Зазначимо, що метадані двох останніх збірників завантажено трьома мовами й це дало змогу відобразити їх у міжнародній системі WorldCat організації Online Computer Library Center, яка є найбільшою у світі бібліографічною базою даних. Ця база створюється спільними зусиллями більш ніж 72 тис. бібліотек з 170 країн світу та налічує понад 240 млн. записів про всі види творів 470 мовами світу.

Також, на базі OCS в межах проекту „Наукові конференції України” в розділі „Наукові заходи ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського НАПН України” створено сайт міжнародної науково-практичної конференції „Організація і методика створення галузевих бібліотечно-інформаційних

ресурсів для освітянської галузі України” (http://conferences.uran.ua/index.php/sspl_such/OMSGBIR_2016), здійснюється його експериментальне впровадження.

Очікується, що здобуті результати сприятимуть удосконаленню процесу формування інформаційних ресурсів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУПРОВІД КОРИСТУВАЧІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ

*Л. В. Рабаданова, кандидат філологічних наук, науковий співробітник
відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти*

Досліджено комунікативний аспект сучасної освітньої парадигми та її співвідношення з основними підходами до дефініції „комунікація”. Визначено комунікацію в педагогічному процесі як засіб соціалізації, розвитку інформаційної культури та критичного мислення у дитини, а також виявлено вплив усіх суб’єктів комунікації на розвиток і саморозвиток особистості. Обґрунтовано тезу про вплив формування парадигми освіти на сучасному етапі на обсяг знань про властивості інформації, закономірності її поширення та способи доступу до неї.

Розглянуто динаміку наукових публікацій у галузі національно-патріотичного виховання на основі матеріалів загальнодержавної реферативної бази даних „Україніка наукова” за період 1998–2015 рр. із застосуванням бібліометричного методу. *Здійснено* статистичний розподіл відображених монографій і дисертаційних досліджень за спеціальностями і науковими установами. Проаналізовано інформацію щодо найбільш досліджених аспектів означеної тематики та питань, що потребують додаткового поглибленого аналізу. Розкрито вплив суспільних подій та прийняття нормативно-правових документів у сфері освіти на актуалізацію питання національно-патріотичного виховання.

Висвітлено досвід інформаційного супроводу освітянської галузі в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з урахуванням змін потреб цільової аудиторії користувачів та відповідно до актуальної тематики у науково-інформаційному просторі. Виокремлено пріоритетні завдання галузевої наукової бібліотеки в умовах глобальних інформаційних викликів.

Аргументовано роль інформаційно-аналітичного забезпечення професійної діяльності педагога на прикладі роботи відділу наукової реферативної та аналітичної інформації в сфері освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. Зроблено висновок, що реферативні та аналітичні ресурси педагогічної бібліотеки є джерелом наукового супроводу сучасної освіти та формування відкритого інформаційно-освітнього простору в сучасному суспільстві.

НАВЧАЛЬНА КНИЖКА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст. – ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕНЬ ІСТОРІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО ПІДРУЧНИКОТВОРЕННЯ

О. Б. Бондарчук, завідувач сектору рідкісних видань відділу науково-документного забезпечення та зберігання фонду

Дослідження навчальної книжки другої половини ХІХ – початку ХХ ст. є надзвичайно важливим і корисним не тільки з точки зору вивчення історії освіти, педагогіки, підручникотворення, а й з погляду сучасного вітчизняного книгознавства, бібліотекознавства та бібліографознавства. У рамках заключного етапу науково-дослідної роботи продовжено вивчення документного фонду шкільних підручників ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та проаналізовано історичні, політичні та економічні тенденції, що мали вплив на становлення вітчизняного підручникотворення.

Здійснення аналізу україномовної навчальної книжки другої половини ХІХ – початку ХХ ст., її змісту та основних характеристик стало метою дослідження, у процесі якого з'ясовано, що, спираючись на власний багатий педагогічний досвід і виявляючи глибоку любов до справи просвітництва рідного народу, автори сконцентрували увагу на матеріалі, який був близький і доступний українській дитині, сприяв вихованню її в національному дусі, викликав у неї інтерес до навчання та пізнання нового. Це простежується у доборі матеріалу для підручників початкової школи.

У колекції „Підручники та навчальні посібники” зберігаються три видання, надруковані у Львові: „Руска перва язикоучебная Читанка для II отряда школ народних в цесарстве Австрий” (1869), Омелян Партицький „Зоря : читанка для сельських людей” (1869), Олександр Барвінський „Руска читанка для вищої гімназії” (1870), зміст яких свідчить про поживлення національного руху в Галичині, де національне виховання стало пріоритетним.

Зокрема виявлено, що підручник О. Барвінського став новим явищем у підручникотворенні, увівши в методику й практику вивчення української літератури в середній школі принцип історичного розвитку письменства. На думку істориків-мовознавців, запропонований Барвінським термін „українсько-руський” і „правопис кулішівка” в підручниках стали нормативними для навчальних закладів Галичини з 1892 р.

На початку ХХ ст. починається поступове відродження української національної педагогічної думки та новий етап у розвитку книгодрукування. Упродовж 1905–1917 рр. українськими діячами створюються та видаються підручники, навчальні посібники для народної школи на національній основі рідною мовою. На основі аналізу україномовних підручників і посібників зроблено висновок, що видана в цей період навчальна література стала важливим підґрунтям для формування національної школи, відіграла важливу роль в утвердженні української мови як мови навчання, а вітчизняні

педагоги кінця XIX – початку XX ст. зробили вагомий внесок у розвиток національного підручникотворення.

ТВОРЧА СПАДЩИНА С. І. МИРОПОЛЬСЬКОГО – ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ОСВІТИ: ЗА МАТЕРІАЛАМИ З ФОНДУ ДНПБ УКРАЇНИ ІМ. В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

*Р. І. Палійчук, науковий співробітник сектору рідкісних видань відділу
науково-документного забезпечення та зберігання фонду*

За результатами аналізу документного фонду рідкісних видань у рамках науково-дослідної роботи з'ясовано, що дослідження педагогічної спадщини видатних педагогів минулого є одним із пріоритетних напрямів історії педагогіки. З огляду на це першочерговим стає завдання повернення імен видатних культурно-освітніх діячів, доробок яких вилучено з історико-педагогічного процесу і відродження яких є імпульсом для розвитку науки.

У процесі дослідження *висвітлено* життєвий і творчий шлях, педагогічні погляди й просвітницьку діяльність С. І. Миропольського (1842-1907), оприлюднено маловідомі широкому загалу читачів праці педагога, що друкувалися на сторінках періодичних видань другої половини XIX – початку XX ст. і зберігаються у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

До висвітлення науково-педагогічної спадщини С. І. Миропольського зверталися науковці М. М. Головкова (життєвий шлях і педагогічна діяльність), Л. А. Журенко (внесок С. І. Миропольського в розвиток теорії і практики виховання особистості), Ш. Р. Рзаєв (естетичне виховання), С. Т. Золотухіна (виховуюче навчання), О. А. Тишик (організація навчального процесу в народній школі), Л. О. Голубнича, Н. М. Гаряча (загальнопедагогічні принципи та вимоги до особистості вчителя).

Встановлено, що С. І. Миропольський є автором науково-педагогічних розвідок, методичних посібників, статей, програм, збірників, проектів, рецензій, заміток, у яких розкрито питання історії розвитку народної школи та її організації, методики навчання грамоти й музичного виховання, дидактику початкової школи. Найбільш значущими серед них є: „Обучение письму в начальной народной школе. Для учительских институтов, учителей и руководителей педагогическими курсами” (1871), „План и основы устройства нашей народной школы” (1875), „Школа и государство” (1876), „О музыкальном образовании народа в России и в Западной Европе” (1882), „Задачи, план и основы устройства нашей народной школы” (1884), „Дидактические очерки: ученик и воспитывающее обучение в народной школе” (1890), „Обучение грамоте. Методическое руководство для учительских семинарий” (1891), „Школа и общество” (1892), „Очерк истории церковно-приходской школы от первого ее возникновения на Руси до настоящего времени” (1894). Досліджено, що у своїх працях педагог приділяв велику увагу змісту освіти й навчання, пропагував ідеї розумового,

естетичного, релігійного, морального виховання. Педагогічні погляди та рекомендації вченого не втратили своєї значущості та є актуальними для сучасної системи освіти.

ДРУКОВАНІ КАТАЛОГИ ЯК ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В. М. Іващенко, завідувач сектору зберігання наукового фонду відділу науково-документного забезпечення та зберігання фонду

Підручники та навчальні посібники, що є об'єктом для наукових досліджень із питань розвитку вітчизняної освіти та підручникотворення, зосереджено у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

У процесі науково-дослідної роботи науковцями бібліотеки *проведено* опрацювання документного ресурсу, в результаті чого сформовано колекцію „Шкільні підручники та навчальні посібники”, в основу якої лягли документи 1748–1945 рр., частині з яких (видання 1851-1917 рр.) надано статус наукового об'єкта, що становить національне надбання України. Вивчення цього ресурсу спонукало фахівців бібліотеки до укладання відповідних покажчиків.

Друкований каталог як тип видання визначає засади й особливості науково-бібліографічного (книгознавчого) опису документів, є ефективним засобом інформування педагогічної громадськості про документний ресурс бібліотеки, зокрема фонду вітчизняних підручників. Критеріями до складання каталогів є науковість, достовірність, об'єктивність у поданні матеріалів. У 2005 р. науковцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського започатковано підготовку каталогів, що розкривають зміст бібліотечного фонду. У довідковому виданні „Підручники і навчальні посібники (1748–1917 рр.) з фонду ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського” (2005) бібліографовано 1173 примірники навчальної літератури, що становлять національне надбання України.

У 2014 р. та 2016 р. *упорядковано* каталоги „Підручники і навчальні посібники з гуманітарних дисциплін для початкових і середніх навчальних закладів (1918–1945 рр.) з фонду ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського” й „Підручники і навчальні посібники з природничо-математичних предметів для початкових і середніх навчальних закладів (1918–1945 рр.) з фонду ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського”. Підготовлені видання репрезентують підручники й посібники зазначеного періоду, які зосереджені у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, їх дидактичну й методичну спрямованість і зміст. У каталогах бібліографовано 2605 видань. *Розкрито* науково-методичний досвід створення шкільних підручників із гуманітарних і природничо-математичних предметів, що вийшли друком у 1918–1945 рр. *Досліджено* поетапне вдосконалення підручників з урахуванням досягнень гуманітарної та природничо-математичної науки, методики, практики

навчання, висвітлено освітній потенціал навчальної книги, схарактеризовано особливості її змісту.

Зроблено висновок, що шкільні підручники XVIII – початку XX ст. – це історичне надбання України, основа для наукових досліджень із питань розвитку освіти та підручникотворення. Збереження цього надбання є важливим завданням не тільки ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського, а й держави.

ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТНОГО РЕСУРСУ ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ В ДЕРЖАВНІЙ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІЙ БІБЛІОТЕЦІ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

О. В. Дронікевич, науковий співробітник відділу науково-документного забезпечення та зберігання фонду

Рідкісні видання іноземними мовами, що зберігаються у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, є джерельною основою для дослідження історії розвитку зарубіжної науково-педагогічної думки.

У процесі науково-дослідної роботи *схарактеризовано* документний ресурс іноземними мовами, що входить до складу колекції „Видання XVII – початку XX ст. іноземними мовами”, окреслено пріоритетні напрями дослідження із розкриття змісту зарубіжних видань, збереження книжкової спадщини та наближення її до науковців і читацьких кіл.

У результаті опрацювання колекції *здійснено* систематизацію видань за роками, мовою та тематикою. У фонді бібліотеки виявлено 2126 документів, серед яких 1861 примірник становлять книжки, друковані з 1615 по 1917 рр. у Франції, Німеччині, США, Великій Британії, Італії, Польщі та інших країнах. *Встановлено*, що основою колекції є документи з питань наук про освіту, педагогіки і психології – 67%, твори художньої літератури – 14%, документи з природничих наук – 11%, мовознавства, літературознавства – 4%, соціальних наук – 2%, прикладних наук – 2% документів. З'ясовано, що видання фахового спрямування висвітлюють питання загальної педагогіки, дидактики, історії освіти, освіти в країнах Європи, школознавства, педагогічної психології, окреслюють основні тенденції в освіті кінця XIX – початку XX ст.

З метою надання доступу користувачам до галузевого науково-інформаційного ресурсу іноземними мовами розпочато аналітико-синтетичне опрацювання колекції в базі даних „Рідкісні книги” електронного каталогу бібліотеки. Зокрема, розкрито зміст 160 документів французькою, англійською та німецькою мовами, оприлюднено інформацію про власників особистих колекцій, штампи, печатки, екслібриси, дарчі написи, автографи на книжкових виданнях тощо.

Отже, науково-дослідна діяльність спрямована на вивчення, збереження та забезпечення сучасного наукового рівня роботи з розкриття

колекції „Видання XVII – початку XX ст. іноземними мовами” та введення у науковий обіг іноземних видань минулих століть.

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА: ЖУРНАЛ „ДОШКОЛЬНОЕ ВОСПИТАНИЕ” (1911–1917) ЯК ПОПУЛЯРИЗАТОР ДИТЯЧОЇ КНИЖКИ ТА ЧИТАННЯ

*А. І. Рубан, науковий співробітник відділу науково-методичного
забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек*

Сьогодні, коли світ занепокоєний тенденцією до зниження рівня читання дітей, спостерігається зацікавлення ним як об'єктом наукових студій.

Автором виявлено, досліджено й проаналізовано статті, присвячені питанням дитячого читання, опубліковані на сторінках журналу „Дошкольное воспитание”, який виходив у Києві в 1911–1917 рр. за редакцією Наталії Дмитрівни Лубенець, відображено творчий внесок дослідників у науку про формування юного читача в 1910 ті рр.

Часопис, представлений у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, належить до наукового об'єкта „Документи психолого-педагогічного та історико-культурного напрямку XIX – початку XX ст.”, що становить національне надбання України.

Під час розв'язання наукового завдання застосовано такі методи, як історичний, бібліографічний, аналіз змісту, порівняння й узагальнення, що дало можливість виявити та визначити кількість публікацій журналу, конкретизувати їх тематику й зробити бібліографічний опис статей з питань дитячого читання в хронологічній послідовності, з'ясувати роль видання в пропаганді літератури як засобу соціального, розумового й морального виховання читачів.

З'ясовано, що в „Дошкольном воспитании” протягом 7 років його існування надруковано 36 статей (не враховуючи анотацій на дитячі книжки в розділі „Критика й бібліографія”), що так чи інакше стосуються питань дитячого читання. Установлено, що найбільшу кількість публікацій (12) присвячено оглядам дитячих журналів. По сім статей присвячено дитячій книжці, ролі казки в житті дитини та мистецтву розповідання.

Проведений аналіз засвідчив, що від самого початку журнал був провідником найпередовіших наукових і методичних ідей: вишукував і сприяв упровадженню в життя всього прогресивного у вихованні й одночасно популяризував безцінну спадщину педагогів світу. Статті, присвячені дитячій літературі, огляди, рецензії на нові видання, розміщені в „Дошкольном воспитании”, збагачували вихователів, бібліотекарів і батьків знаннями в галузі дитячого читання, допомагали використовувати літературу як засіб виховання читачів. Окремі публікації журналу не втратили актуальності й для сучасних педагогів і бібліотекарів. Проаналізований матеріал сприятиме критичному осмисленню й творчому використанню

багатьох педагогічних ідей, висвітлених у часописі, розкриттю й популяризації інформаційного ресурсу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

ЗБЕРІГАННЯ ФОНДУ БІБЛІОТЕКИ ЯК ЗАСІБ ЯКІСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОРИСТУВАЧІВ

Л. М. Дунаєва, молодший науковий співробітник відділу наукового формування та опрацювання документних ресурсів

Фонди бібліотек – унікальна складова будь-якої загальнонаціональної культурної спадщини, найцінніше джерело та інформаційний ресурс. У процесі проведеного дослідження встановлено, що питання збереження бібліотечного фонду завжди були на порядку денному як багатогранна проблема та доленосна функція бібліотек. Цінні практичні поради щодо цього можна запозичити в працях таких відомих бібліотекознавців як Л. В. Хавкіна, Ю. В. Григор'єв, Ю. М. Столяров, В. В. Дригайло, Л. А. Дубровіна та ін.

Одним із основних завдань ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського є питання формування повноцінного галузевого ресурсу для багатоаспектного задоволення інформаційних потреб користувачів бібліотеки, насамперед освітян. *Досліджено* діяльність ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського щодо зберігання фонду, з'ясовано окремі традиційні та інноваційні підходи в цьому питанні.

Визначено, що зберігання фонду – це безперервний процес, який починається з моменту надходження документів до фонду і триває протягом усього періоду їх використання. Інформаційні технології, що активно впроваджуються в бібліотечне життя, порушують традиційні підходи до діяльності бібліотек і змінюють звичні догми. У добу цифрових технологій шляхи порятунку книжкової, культурної спадщини доволі різноманітні. Один з них – реставрація, другий – консерваційні способи оброблення документів, третій – перенесення інформації на інші носії, зокрема електронні.

Важливою складовою роботи із забезпечення збереження фонду є його планова перевірка, тому цьому питанню в бібліотеці приділено велику увагу. Доведено, що основною метою перевірки бібліотечного фонду є встановлення фактичної наявності документів у фонді, зафіксованих в обліковій документації, виявлення недоліків в організації обліку документів, установлення заборгованості користувачів, забезпечення належного порядку в розміщенні фонду, виявлення документів, що потребують ремонту, реставрації та списання непридатних для використання. Перевірка бібліотечних фондів здійснюється в кілька етапів: підготовка до перевірки, проведення перевірки, підбиття підсумків і оформлення результатів перевірки. Методику проведення перевірки бібліотечного фонду кожна бібліотека розробляє з урахуванням загальних вимог до її проведення і своєї специфіки – обсягу фонду, способу його розміщення й розстановки, форм

обліку. З'ясовано, що перевірку фонду поділяють на планову, позапланову, вибірково-поточну та використовують такі традиційні й інноваційні способи перевірки:

- безпосереднє звіряння видань із документами індивідуального обліку (інвентарними книгами);
- за допомогою контрольних талонів;
- за топографічним каталогом;
- за штрих-кодами або радіомітками.

Зазначено, що перевірка фонду з використанням штрих-кодів та радіоміток є найбільш перспективною технологією. У результаті проведеного дослідження доведено, що проблема зберігання документного фонду належить до категорії постійних і потребує відповідних рішень практично в усіх бібліотеках.

ВИНИКНЕННЯ Й РОЗВИТОК БІБЛІОТЕЧНОГО КНИГООБМІНУ В УКРАЇНІ

*Я. М. Ніколаєнко, молодший науковий співробітник
відділу наукового формування та опрацювання документних ресурсів*

Головна функція будь-якої бібліотеки – забезпечення користувача документами, в яких він зацікавлений. Реалізації цієї мети підпорядкована вся робота бібліотеки. Комплектування фонду – складний і відповідальний процес, від якого залежить, чи зможе бібліотека виконати свою основну функцію.

Існує кілька форм взаємодії бібліотек, що забезпечують оптимальний документорозподіл: безоплатна передача, продаж, документообмін. Розрізняють внутрішній і міжнародний книгообмін. Внутрішній документообмін – це передача творів друку в постійне користування з однієї бібліотеки в іншу. Міжнародний документообмін здійснюється на основі взаємовигідних двосторонніх і багатобічних міждержавних договорів і відповідно до угод, укладених безпосередньо між бібліотеками або науковими установами різних країн.

Актуальним є розгляд книгообмінних зв'язків бібліотек України в історичному аспекті. У процесі проведеного дослідження *встановлено*, що питанню зачаткування, становлення й розвитку бібліотечного книгообміну присвячено розвідки відомих бібліотекознавців Н. Кунанець, Н. Малолетової, Л. Нечипоренко. Разом з тим історичні аспекти становлення бібліотечного книгообміну на відповідних етапах інколи залишаються поза увагою дослідників.

Здійснено історичний огляд бібліотечного книгообміну в Україні. *Досліджено* в історичному ракурсі діяльність провідних бібліотек України у сфері книгообміну як одного з важливих джерел комплектування фондів. *Вивчено й проаналізовано* процеси, що активно сприяли організації обміну

офіційними виданнями, міжурядові угоди, резолюції щодо організації бібліотечного документообміну в Україні в історичній ретроспективі.

У процесі дослідження та проведеного моніторингу *встановлено*, що ефективне проведення бібліотечного документообміну великою мірою залежить від нормативно-правового регулювання цього процесу, спрощення митних процедур при отриманні іноземних документів, періодичного перегляду чинних поштових тарифів тощо.

У результаті проведеного дослідження, спираючись на здобуті результати, можна зробити висновки. *Виявлено*, що в Україні у сфері бібліотечного документообігу напрацьовано позитивний досвід в організації міжнародного книгообміну, його правової основи, організаційних засад. *З'ясовано*, що партнерські відносини та книгообмін між бібліотеками України з різними вітчизняними й закордонними закладами, та установами відіграли велику роль у формуванні фондів цих книгозбірень. Обґрунтовано думку, що для вільного розвитку книгообмінних відносин потрібне розв'язання проблеми взаємовідносин установ різних форм власності.

Наукове видання

ЗВІТНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
«ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ
ТА ОСВІТНЬОЇ ПРАКТИКИ УКРАЇНИ»
ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
НАУКОВИХ ПРАЦІВНИКІВ
ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

ТЕЗИ

Редакційна колегія:

*Л. Д. Березівська, д-р пед. наук, професор,
член-кореспондент НАПН України (голова)*

С. М. Зозуля, канд. іст. наук (заступник голови оргкомітету)

*Л. І. Страйгородська, канд. іст. наук,
(заступник голови оргкомітету)*

*Т. В. Філімонова, канд. пед. наук, с. н. с.
(координатор конференції)*

А. В. Селецький, канд. іст. наук, с. н. с.

Л. І. Самчук

І. Г. Лобановська

Літературний редактор – Л. В. Редько-Шпак

Відповідальна за випуск – Т. В. Філімонова

Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 4681 від 04.02.2014 р.

Тел./факс (044) 440-35-48

e-mail: dnrb@i.ua